

Naši cilji so preprosti

»Letos poteka 40. leto, odkar smo dvignili splošno vstajo proti fašističnim zavojevalcem. Slavimo obletnico, ko se je začelo najhujše, najbolj pretresljivo in najtežavnejše, obenem pa tudi najuspešnejše obdobje naše zgodovine. V teh štiridesetih letih imamo kaj pokazati. Izoblikovanje družbene ureditve, ki vsebuje izvrne, spodbudne zamisli o vladavini ljudstva. Po vseh kontinentih smo razširili svoje očitke o ureditvi sveta brez izkoriščanja in zatiranja. Sprejeli smo vrsto ukrepov, ki naj pomagajo človeku biti samozavesten, ponosen in zvrnan. Po številu smo majhni med štirimi milijardami ljudi, po svoji moralni moči, po svoji zasnovi ureditve lastnega in skupnega življenja človeštva pa predstavljamo veliko moč. To je v Beogradu pravkar ponovno dokazalo proslavljanje 20-letnice začetka neuvrščanja v sodobnem svetu.

Naši cilji včeraj, danes in jutri so preprosti. Hočemo mir in hočemo blagostanje za delovnega človeka v materialnem pa tudi v kulturnem pogledu. Hočemo, da bi se vsem ljudem na zemeljski kroglji vsestransko bolje godilo.

Čeprav nas neusmiljeno odmika od najbolj junaškega obdobja naše zgodovine, od narodnoosvobodilnega boja, pa nam življenje, ki ga živimo in ki je pred nami, narekuje, da nenehoma poudar-

jamo dragocene izkušnje tega obdobja. In v tem je tudi pravi smisel naših prizadevanj.

Poznamo primere, ko so bile revolucije poteptane, so izginile, bile premagane, odšle v zgodovino, in so samo še epizoda iz preteklosti v razvoju naroda. Mi vsi, ki smo sodelovali v narodnoosvobodilnem boju in v najtežjih pogojih tudi v izgradnji nove družbe, ne samo želimo, marveč hočemo, da se naša revolucija razvija naprej, da se izpopolnjuje, da se plemeniti, pridobiva na svoji zlahtnosti, da jo nove generacije potiskajo vedno više. Našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije nismo gradili sebi v čast, marveč smo jo zgradili zato, da bi se ljudem bolje godilo. Mi nekdanji partizani to upravičeno poudarjamo zaradi tega, ker smo bili sooblikovalci temeljev naše družbe, ker nam nikakor ni vseeno, kaj se s to družbo dogaja in ker se zavedamo, da naša družbena ureditev še ni do kraja izoblikovana v praktičnem življenju. Hiter razvoj in spreminjanje življenja nas postavlja vedno pred nove naloge, je med drugim dejal predsednik RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik v svojem govoru ob odkritju spominskega obeležja padlim borcem 5. prekomorske brigade Ivana Turšiča-Iztoka v Ljutomeru.

KOMUNISTOV POLJANSKE DOLINE O VSTAJI * 6. DECEMBRA 1941. VAS BRANIL / VINTARJAH PRI MUHU ZAPRISEŽE PRVE BORCE POLJANSKE ČETE * BORBE CANKARJEVEGA BATALJONA

OB 40. LETNICI POLJANSKE VSTAJE - DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE ŠKOFJE LOKE IN GORENJSKE

Ive Šubic: Poljanska vstaja

Foto: Tomaž Lunder

Na številnih proslavah po Sloveniji so občani v soboto in nedeljo ponovno pokazali zvestobo revolucionarnemu izročilu. Osrednja primorska proslava ob 40-letnici OF ter vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti je bila sredi Brkinov, na Ostrožnem brdu. Zbranim aktivistom, borcem NOB, med njimi sta bila tudi narodna heroja Tone Ferjančič in Drago Maslo, ter ostalim občanom, ki so prišli od blizu in daleč, je o vstaji in o snovanju prihodnosti govoril predsednik republiške skupščine Milan Kučan.

V nedeljo je bil velik dan tudi za občane Kobarida, ki so proslavljali ob spominu na 60 dni živečo svobodno Kobaridsko republiko pred 38 leti, obenem pa tudi 30-letnico tovarne igel, ki veliko pripomore ne le k razvoju Kobarida samega, ampak tudi njegove okolice. Še posebej so bili občani navdušeni, ker jih je tega dne počastil s svojim obiskom član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc.

Novogoričani so letošnji občinski praznik posvetili začetku goriške fronte pred 38 leti. Na slavnostni seji so za častnega občana proglasili člana sveta republike in enega izmed organizatorjev vstaje primorskega ljudstva Julija Beltrama-Janka.

Nič manj slovesno ni bilo v škofovski občini in sosednjih krajih, kjer so se s posebnim ponosom spominjali tistih dogajanj leta 1941, ki so prav z njihovih tal omogočala rast in razvoj NOB na Gorenjskem, kot je v središču Poljan poudaril ob 40-letnici poljanske vstaje član predsedstva SRS dr. Marjan Brecelj.

Predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik je govoril v Parku prvega slovenskega tabora v Ljutomeru, kjer so se zbrali tamkajšnji prekomorci.

Borci Gorjanskega bataljona so se srečali na obronkih Gorjancev in med drugim so odkrili spominsko obeležje nekdanji partizanski bolnišnici Kiri.

Poti koroških partizanov in aktivistov OF so se stekle na Kočnikovem, v samotni dolini Tople pod Peco, tristo nekdanjih borcev 9. SNOUB Kočevske brigade in Zapadnodolenjskega odreda je štiridesetletnico praznovalo v kočevskem Šeškovem domu, borci 12. slovenske narodnoosvobodilne brigade pa so se našli na Poljanah v Šmarju pri Kopru.

Preveč je nepremišljenih investicij

»Zaradi lakote po novih investicijah v vseh naših republikah in pokrajinah, v občinah in krajevnih skupnostih smo se znašli v položaju, ko številne izmed teh investicij niso pokrite z dohodkom, ki ga ustvarjamo, mnoge od njih so ekonomsko nepremišljene, tako da nam namesto novih vrednosti v bistvu prinašajo izgube. Če k temu prištejemo še lakoto po nerealni rasti družbenega in osebnega standarda, privatizacijo, pojave skupinsko lastniških odnosov, upoštevanje zgolj lokalnih, delnih pa tudi občinskih in republiških interesov, ne pa države in družbe kot celote, potem ni presenetljivo, da smo se znašli v položaju, ko razrešitev problemov v zvezi z ekonomsko stabilizacijo postaja ekonomska in politična naloga prve vrste. Ti problemi so še težji zaradi resne mednarodne ekonomske krize, vendar nas to ne opravičuje, ker bi morali misliti tudi na to in bi morali vedeti, da bo do takšnega položaja prišlo na mednarodnem tržišču. Dejstvo je, da ni obetov, da se bo mednarodni ekonomski položaj izboljšal v bližnji prihodnosti. Nasprotno, verjetno bo postal vse bolj zapleten. Vse to terja od nas naglo in neodložljivo, organizirano in vse obsegajočo, družbeno, ekonomsko in politično akcijo.

V tem trenutku moramo okrepiti izvoz in storiti vse, da zmanjšamo naš uvoz ter se tako posloviti od težavnega plačilnobilančnega položaja v odnosu do tujine in si zagotoviti normalno ekonomsko in družbeno življenje. To so v tem trenutku glavne naloge komunistov v vseh okoljih in ravneh. Vsi smo odgovorni za izpolnitev teh nalog, ki jih je postavil že 11. kongres, pa tudi nedavni tretji kongres samoupravljalcev v Beogradu. Ta odgovornost ne sme biti več le simbolična, zamegljena in nedoločena. Vsakdo, ki ne izpolnjuje nalog, ki so mu zaupane, mora oditi. Najbolje je, da gre sam, če pa ne, pa mora to zahtevati pristojni samoupravni ali državni organ skupščine, zveze komunistov, socialistična zveza, občani. Samo tako postavljeno odgovornostjo bomo lahko razčistili številne ekonomske pa tudi politične dileme, ki so pred nami,« je med drugim dejal član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc na proslavi ob 30. obletnici tovarne igel v Kobaridu.

Delavci še vedno ne razpolagajo s presežki dela

Predsednik skupščine Slovenije Milan Kučan je na osrednji primorski proslavi 40. obletnice OF in vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti na Ostrožnem brdu v Brkinih dejal: »Družbena reprodukcija poteka pod vplivom močnih teženj po odtujevanju dohodka tistim, ki so ga ustvarili, in bi zato tudi edini smeli odločati o njem. Največji del presežnega dela je tako še vedno ločen od proizvajalcev, ki še ne vplivajo dovolj na njegovo delitev in uporabo, in zato razumljivo tudi ne čutijo dovolj odgovornosti za posledice gospodarsko-političnih odločitev, tudi ne tistih, v katerih je največji del vzrokov za naše sedanje težave.

Ta praksa, od katere se ne moremo odtrgati, ni le stalen vir inflacije, ki sproti razvrednoti rezultate proizvodnih in splošnih družbenih naporov in zamegli pomen produktivnosti dela in dobrega gospodarjenja, ampak tudi tisto sredstvo, s katerim svojo družbeno funkcijo in položaj opravičujejo in utrjujejo tako birokracija kot tudi tehnokratske in z njimi povezane politične strukture. To ohranja razmere, v katerih gospodarsko-politična moč še vedno ni osredotočena v rokah združenih delavcev, ki bi jo uveljavljali v sistemu družbenoekonomskih in političnih odnosov, kakršne opredeljuje naša ustava. Uveljavitev odločilnega vpliva združenih delavcev na tokove družbene reprodukcije in na sprejemanje političnih in drugih družbenih odločitev je zato tisto vprašanje, ki se zastavlja z vso razredno idejnopolitično ostrino, pa tudi z vso gospodarsko upravičenostjo, ker ne omogoča, da bi uresničili naloge in cilje, ki smo si jih z razvojno in gospodarsko politiko zastavili za letos; tudi ne tistih, ki so temeljni pogoj uspešne stabilizacijske politike. Opozarja nas, da v družbenem razvoju ni premočrnosti in samodejnosti, da se v njem s pozitivnimi gibanji prepletajo številne težnje in poskusi starega, da se v novih oblikah ohranjajo pa tudi vzpostavljajo stari odnosi.

Nadaljevanje Titove poti

V počastitev 40. obletnice oborožene vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije, 38. letnice slavne Kobariske republike in 30. obletnice tovarne igel Kobarid je bila na tovarniškem dvorišču TIK velika slovesnost, ki so se je udeležili številni bivši borci, prebivalci Kobarida, mladi in delavci Tika. Med gosti so bili tudi Lidija Sentjurc, Igor Uršič in Ljubo Jasnič. Slavnostni govornik pa je bil član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc.

»Vsi ti zbori, pa tudi današnji, seveda niso organizirani zaradi nekakšnega romantičnega spominjanja na minule čase. Vse te proslave so predvsem tudi znamenje spoštovanja in priznanja tistim, ki so dali svoja življenja za vse, kar imamo danes, priznanja tistim, ki so s svojim herojskim bojem omogočili takšen uspešen razvoj Jugoslavije na notranjem in zunanjem področju. Hkrati so tudi priložnost, da na njih ugotovimo rezultate svojega dela, ko gre za uresničevanje ciljev in nalog, ki so bile po-

stavljene med narodnoosvobodilno vojno in v našem povojnem razvoju, probleme, pomanjkljivosti ter izkušnje in da vsi skupaj manifestiramo svojo pripadnost politiki ZKJ, trdno pripravljenosti in neomajnosti pri nadaljnjem razvijanju socialističnega samoupravljanja, bratstva in enotnosti ter pripravljenosti za obrambo neodvisnosti države in v boju za mir v svetu,« je med drugim dejal Stane Dolanc.

V nadaljevanju je član predsedstva CK ZKJ govoril o povojnem razvoju, o sedanjem položaju doma in v svetu, o nalogah, ki nas čakajo v času ekonomske stabilizacije. Opozoril je na prevelike apetite pri investiranju, nadalje, da vse premalo cenimo odpadne surovine, da metemo proč preveč kruha, premalo pozornosti posvečamo kmetijstvu, na Tolmiskem pa še posebno živinoreji.

Tovariš Stane Dolanc je tudi dejal, da položaj v svetu ni dober, da se vse bolj kopičijo ekonomski in politični problemi.

»Se večjo pozornost bomo namenili nadaljnjemu razvoju sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozastite, da se bomo pripravljeno odločno upreti vsakemu morebitnemu agresorju, zunanjemu in notranjemu sovražniku. Ogromni rezultati, ki smo jih pri tem že dosegli, kažejo, da so oborožene sile SFRJ - JLA, TO, enote družbene samozastite, CZ, milijoni naših delovnih ljudi in mladina pripravljene, če bi bilo to potrebno, uspešno braniti in ubraniti našo neodvisnost in svobodo, našo revolucijo in njene pridobitve,« je še dejal Stane Dolanc.

Na slovesnosti ob 30. obletnici TIK Kobarid je o razvoju delovne organizacije spregovoril njen direktor Zvonko Uršič. Ob tej priložnosti so podelili najzaslužnejšim delavcem in poslovnim partnerjem posebna priznanja, pripravili pa tudi bogat kulturni program.

Jani Alič

Spominsko obeležje 30. diviziji

V počastitev prireditev ob krajevnem prazniku Kobarida in 38. obletnici Kobariske republike so v središču Kobarida odkrili spominsko obeležje 30. diviziji NOV Jugoslavije. Na plošči je zapisano: »V Kobaridu je bila oblikovana 30. divizija Goriška NOVJ 10. 10. 1943. V sodelovanju z italijanskimi partizani je ščitila osvobodeno ozemlje Kobariske republike od 10. 9. do 20. 11. 1943.«

Na slovesnosti ob odkritju plošče je zbranim spregovoril Albert Jakopič-Kajtimir, ki je med drugim dejal: »Obeležje naj spominja mlade rodove na obeh straneh meje, da mora biti v krvi in trpljenju skovano medsebojno zaupanje tako kot doslej tudi v prihodnje. V še večji meri se mora krepiti, da bo tako kot doslej nepremagljiva ovira vsem tistim reakcionarnim silam, ki skušajo že od konca vojne take odnose onemogočiti.

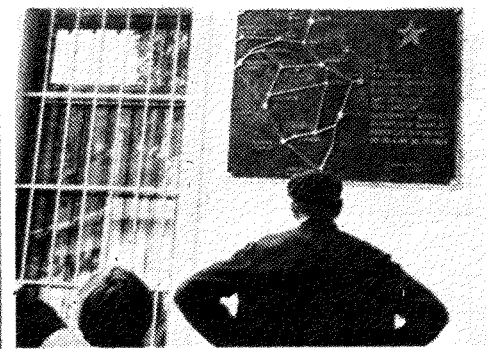
Kobariska republika je obstajala dobrhi 50 dni. Zavzemala je ozemlje od Soče do predverja Čedada in Vidma, gorskih obronkov nad Furlansko nižino, dolino Režije, Učeje in Trente na severu.

Iz zadnje največje nemške ofenzive avgusta 1945 proti 9. korpusu, ki je ime-

la nalogo uničiti korpus ali pa ga izriniti iz tega območja, je izšla tudi 30. divizija. Bila je sicer številčno oslABLJENA, toda moralno in bojno sposobna, da je prebila četniške zapore v Vipavski dolini ter z dvema brigadama sodelovala pri osvoboditvi Trsta, z eno pa je osvobodila Tržič, še preden so prispele zavezniške sile.

V Kobaridu so se v soboto srečali preživeli borci in borce vseh brigad 30. divizije, in sicer 17. Gregorčičeve, 19. Srečka Kosovela, 18. Bazoviške in jurišnega bataljona.

Jani Alič

Spominsko ploščo so postavili v središču Kobarida (Foto: Jani Alič)

V Ljubljani danes zaseda predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Obravnava informacijo o aktualnih ekonomskih vprašanjih v naši republiki, poročilo o delu komisije RO ZZB NOV za vloge in pritožbe in poročilo o uresničevanju politike odlikovanj v Sloveniji v minulem letu.

Poleg tega pa bo predsedstvo obravnavalo tudi statut zdravilišča vojaških invalidov in borcev »Svoboda« v Strunjanu, poročilo o ureditvi muzeja političnih zapornikov, internirancev in izgnancev v Brestanici in poročilo o stanju v prvem polletju 1981 ter predloge o sistemski rešitvi sofinanciranja časopisa TV-15.

Čistke v Egiptu

Vse notranjepolitično življenje Egipta je bilo minule dni – in je v veliki meri še vedno – v znamenju izjemno obsežne politične čistke, ki se je je lotil predsednik Sadat, da bi onemogočil delovanje mnogoterih notranjih sil, ki nasprotujejo njegovi politiki pomiritve z Izraelom.

Poteza predsednika Sadata je bila kaj široko zasnovana in storjena z namenom, da bi bila kar najbolj učinkovita. Da gre v resnici za široko zasnovan načrt boja proti raznim opozicijskim silam, priča že samo dejstvo, da je Sadat za potrditev upravičenosti in hkrati uspešnosti te svoje poteze poklical na pomoč kar vse volilce svoje dežele. Nedavni referendum naj bi z visokim odstotkom nad 99 dokazal, kako egiptovska javnost podpira Sadatovo akcijo.

V čem je bistvo te akcije in kakšen je njen namen? Sadat je z dobro pripravljeno akcijo opravil doslej najbolj obsežno čistko, kar jih pozna porevolucionarna zgodovina dežele. Najprej je dal zapreti okoli dva tisoč raznih vidnejših opozicijskih voditeljev, civilnih in verskih, in aktivistov opozicijskih strank. Med zaprtimi so en bivši podpredsednik vlade, osem bivših ministrov, deset vidnih politikov, več časnikarjev, advokatov, osem škofov koptske cerkve in več duhovnikov te cerkve ter veliko število študentov ter pripadnikov desničarske organizacije pod imenom Muslimanski bratje.

Hkrati se je Sadat lotil še vrste drugih ukrepov, vse pa z namenom, da onemogoči protivladno delovanje posameznih

nih ljudi ali skupin. Tako je odstavil voditelja koptske cerkve, ta ima na afriškem ozemlju – s poveljnim središčem v Egiptu – okoli 16 milijonov vernikov. Prav tako pa je prepovedal delovanje najrazličnejšim tudi povsem humanitarnim organizacijam, zaprl je okoli 40 tisoč mošej in izgnal iz njih politično neustrezne imame. Odslej smejo opravljati pridigarke posle v mošejah samo tisti islamski duhovniki, ki dobe za to delo posebno pooblastilo od državnih oblasti.

Sadat sam se je lotil v triurnem televizijskem govoru opravičila te svoje akcije. Dejal je, da so skušali vsi tisti, ki jih je dosegla roka državne oblasti, zanetiti v deželi versko vojno in nestrpnost. Opazovalci pa menijo, da je bil prav Egipt tista dežela, kjer je obstajala vzorna strpnost med koptsko krščansko cerkvijo in muslimani. Vendar, po sodbi vlade, je bilo mnogo ljudi med pozaprtimi pripadniki raznih skupin, ki so s hujskanjem ene verske skupnosti proti drugi skušali zanetiti v Egiptu podoben verski boj, kot obstaja med krščansko in muslimansko skupino v Libanonu. Znano pa je po drugi strani, da je prav Sadat, potem ko je po smrti Naserja prišel na oblast, uporabil prav verska čustva muslimanov za boj proti naprednim socialistično usmerjenim pristašem pokojnega Naserja. Podobno je za časa svoje vladavine skušal pridobiti na svojo stran pripadnike koptske cerkve pa je mnoge vidne predstavnike te cerkve postavil na pomembna vodilna mesta v državnem aparatu. Čemu torej sedanja splošna

akcija proti vsem opozicijskim silam?

Očitno je, da ima na celoten notranji položaj v Egiptu viden vpliv sedanji mednarodni položaj dežele, ki pa je vse drugo kot ugoden. Predvsem se je Egipt zaradi politike zbliževanja z Izraelom povsem osamil in izločil iz velike družine arabskih držav. Kako daleč gre ta osamitev, priča že samo dejstvo, da so Egipt izključili iz organizacije arabskih držav in prav Egipt je bil svoj čas pobudnik za ustanovitev te organizacije. Mogoče je Sadat v trenutku, ko se je odločil za politiko Camp Davida, se pravi za sporazumevanja z Izraelom na temelju načrtov ameriške vlade, resno računal, da bo s tem spremenil stališče Izraela do te mere, da bo mogoč mir na Bližnjem vzhodu. Če pa to ni bilo Sadatovo poglavito vodilo pri zbliževanju z Izraelom, pa je njegova vlada videla v sprejetju politike Camp Davida pot k rešitvi iz vse hujskih gospodarskih zagat, v katere je vrglo Egipt dolgotrajno stanje »ne vojna ne mir«, ki je močno izčrpavalo gospodarske moči dežele. Vendar, kot je videti, niti miru na Bližnjem vzhodu ni prinesla politika Camp Davida po krivdi izraelske trdovratnosti in nemiroљubnosti, niti se Egipt mogel izvleči iz gospodarskih težav z večjim dotokom ameriške pomoči. Ker ni znamenj, da bi se tako stanje kaj kmalu moglo spremeniti na bolje, se je Sadat lotil ukrepov, ki naj bi vnaprej onemogočili učinkovitejši notranji odpor proti njegovi politiki.

Drago Košmrlj

Izvoz

V prvih mesecih letos je Slovenija izvozila na zahodna tržišča vsak mesec za 121 milijonov dolarjev blaga, uvozila pa ga je za 195 milijonov dolarjev. Razkorak med izvozom in uvozom, na katerega smo že tolikokrat opozarjali, se je zato še povečal. Prišlo je tako daleč, da nismo več sposobni plačavati vsemogočih nakupov in da je treba stvari korenito preobrniti.

Z dolarji, ki jih sedaj ustvarimo, bomo komajda pokrili uvoz nafte, zaščitnih sredstev za kmetijstvo, kave, pšenice, surovin za pralne praške in še nekaterih drugih najnujnejših izdelkov, za vse drugo pa bo deviz krepko primanjlovalo. Zastala bo proizvodnja, ki je marsikje močno odvisna od uvoženih reprodukcijskih materialov in surovin, pričakovati pa je mogoče tudi pomanjkanje nekaterih blaga na domačem trgu.

Toda ali je vse to res nujno? V republiškem izvršnem svetu so prepričani, da se je tem težavam mogoče izogniti, zato so pozvali organizacije združenega dela, občine in druge, da storijo vse za povečanje izvoza, zlasti na zahodna tržišča. Če bi naša republika do konca leta vsak mesec uspela izvoziti za okrog 200 milijonov dolarjev blaga, bi bil položaj močno olajšan. To pa je naloga, za katero menijo, da ni nedosegljiva.

To so potrdili tudi zadnji pogovori v organizacijah združenega dela.

V Sloveniji so določene možnosti za večji izvoz zlasti lesa, papirja, gradbenega materiala, izdelkov barvne metalurgije, kozmetike in farmacije, izdelkov kovinske predelovalne, elektro in tekstilne industrije. Sodijo tudi, da bi do konca letošnjega leta bilo mogoče izvoziti še nekatere kmetijske pridelke.

Za izvoz bi se potemtakem morali prizadevati posebno delavci, ki delajo na teh področjih. Nikakor ne bi smeli dovoliti, da bi se s temi vprašanji ukvarjala zgolj administracija. V zadnjih akcijah so bile delegatske skupščine pogosto ob strani, kot da reševanje teh vprašanj ni njihova stvar. Pogosto so odločali tudi mimo samoupravnih organov, delavci pa marsikje niso bili seznanjeni z resničnim stanjem.

Tokrat ne bi smelo biti tako. Reševanje izvoznih nalog je možnost slehernega delavca v temeljni organizaciji združenega dela, ne pa le direktorja in izvoznega referenta. Le tako je namreč mogoče pričakovati, da se bo odnos do teh vprašanj v praksi spremenil. Sedaj se marsikje resnosti položaja namreč sploh ne zavedajo. Menijo, da bo vso zadevo tako in tako izepljal izvršni svet in da sami nimajo pri tem kaj početi.

Takšno mnenje je seveda močno zmotno. Izvršni svet izvoza ne more povečati. To lahko storijo samo organizacije združenega dela. Tam, kjer si za izboljšanje gospodarskih odnosov s tujino ne bi dovolj prizadevali, bi morali zaostri odgovornost, tiste pa, ki teh temeljnih nalog ne bi izpolnjevali, bi morali zamenjati.

Do konca leta bomo morali izvoziti za okrog milijardo dolarjev blaga. Tega pa seveda brez velikih naporov vseh, ki se tako ali drugače vključujejo v mednarodne gospodarske odnose, ne bo mogoče doseči. Denarja za izvozne spodbude ta čas ne manjka. To so potrdili tudi v interesni skupnosti Jugoslavije za ekonomske odnose s tujino. V preteklosti so se v organizacijah združenega dela velikokrat izgovarjali, da izvoznih spodbud ne izplačujejo in da se izvoz krči tudi zaradi tega. Tokrat tudi tega izgovora ni.

Se več. Zvezni in republiški izvršni sveti so predvideli dodatne olajšave za izvoznike na konvertibilno tržišče. Temu zgledu sledijo tudi v nekaterih občinah, ki so plačevanja raznih prispevkov izvoznike enostavno oprostili. Oceniti pa bi veljalo tudi upravičenost povečevanja proizvodnje v tistih organizacijah, ki ustvarjajo velik devizni primanjkljaj.

Sodijo, da naj organizacije, ki potrebujejo veliko deviz, izdelave, – vsaj v teh mesecih – ne bi povečevale, da ne bi povzročali dodatnih težav, zato pa bi kazalo hitreje povečevati proizvodnjo v organizacijah, ki so močnejše izvozno usmerjene. Gre za določeno prerazporeditev, ki se je ne bo mogoče izogniti in ki bi jo v vseh občinah morali čimprej opraviti. Pričakovati je, da bodo zavoljo večjega izvoza

nekateri organizacije zašle v težave. Cene, ki jih dosega na zahodnih tržiščih, so večidel nižje od domačih. To je tudi eden od razlogov, da se v združenem delu ne odločajo za hitrejšo povezovanje s tujimi trgi. Produktivnost raste počasneje, kot smo pričakovali, zato se škarje – vsaj pri nekaterih izdelkih – med domačimi in tujimi cenami, še bolj odpirajo.

Republiški izvršni svet je zato zagotovil vsem izvoznikom, da zaradi povečanega izvoza ne bodo utrpeli škode. To pa pomeni, da bo tako ali drugače poskrbel za pokritje izgub in drugih nevšečnosti, do katerih bi utegnilo priti. S tem je odstranil pomembno oviro, ki je doslej nemalokrat vplivala na sprejemanje tovrstnih obveznosti.

Seveda je treba reči, da podobne ukrepe ta čas sprejemajo tudi v drugih republikah in pokrajinah. Položaj je težak v vseh predelih države. V letošnjem letu naj bi znašal naš zunanjetrgovinski primanjkljaj milijardo 800 milijonov dolarjev. Če ne bomo povsod nemudoma ukrepali, se ta primanjkljaj utegne povečati na okrog tri milijarde.

Tega pa ne smemo dopustiti, ker bi nam pretila plačilna nesposobnost. Kaj to pomeni, pa vsi tisti, ki se tako ali drugače ukvarjajo s financami, dobro vedo. Naša država se je že sedaj prisiljena dodatno zadolževati v tujini. Čez ovire, ki smo jih določili v začetku leta. Če pa bi prišlo še do večjega primanjkljaja, bi se znašli v resnih zagatah.

Vsa prizadevanja so zato sedaj usmerjena k povečanju izvoza. Toda to ni kratkoročna naloga. Organizacije združenega dela bodo tudi v prihodnjih letih morale naglo povečati izvoz, če si bodo hotele zagotoviti potrebna devizna sredstva. To bo moral jasno poudariti tudi nov načrt družbenega in gospodarskega razvoja Slovenije in Jugoslavije, ki smo ju že začeli snovati. Dobro se namreč moramo zavedati, da brez izvoza ne bo uvoza, brez uvoza pa ne proizvodnje. Čim prej se bomo s tem sprijaznili, tem bolje bo.

Darko Marin

Ob praznovanju štiridesetletnic

Letos praznujemo 40-letnico pomembnih dogodkov ob začetkih vstaje in oboroženega boja Slovencev in Jugoslovancev za osvoboditev. Prihodnje leto bomo praznovali 40-letne jubileje oblikovanja naših brigad, ob spominu na neuspešno italijansko ofenzivo v vsej Ljubljanski pokrajini in ob njej nastanek prvih oboroženih belogardističnih gnezd, s katerimi je kler začel bratomorno vojno.

Leta 1983 bodo ponovno na vrsti praznovanja 40-letnic, ko bomo slavili nastanek naših divizij in korpusov ter znamenito 2. zasedanje Avnoja v Jajcu. Tega leta bo Promorska 40-letnico svojih dogodkov še posebej slovesno praznovala. Tu so 40-letnice ustanovitve Gregorčičeve in Gradnikove brigade, jeseni istega leta pa še Vojkove, Kosovelove in Bazoviške brigade ter Briškobeneškega odreda. Jeseni 1943 sta bili ustanovljeni 30. in 31. divizija in decembra istega leta 9. korpus. Na jugu Italije so se tiste jeseni v naši bazi v Bariju začele oblikovati močne prekomorske enote. Skladno s tem se je razvijala tudi ljudska oblast. Četrtega in 5. decembra 1942 je bila na Vrhu nad Branikom prva pokrajinska partij-

ska konferenca za Primorsko, 22. in 23. decembra 1942 pa pri Kanalskem Lomu še za idrijsko in tolminsko območje. V Lokah pri Kromberku je bila 14. februarja 1943 pokrajinska konferenca OF za Primorsko. Nastala so okrožja, v katerih so se razvili komiteji KPS, SKOJ, odbori AFŽ in ZSM ter OF kot nosilci ljudske oblasti. Dne 11. septembra 1943 je bil na Vogrskem pri Gorici ustanovljen Narodnoosvobodilni svet za Primorsko. Vrhovni plenum OF slovenskega naroda je na seji 16. septembra 1943 sprejel med drugim tudi zgodovinski sklep o priključitvi Slovenskega primorja k Sloveniji. Drugo zasedanje AVNOJ novembra 1943 v Jajcu je ta sklep potrdilo in sprejelo.

Vse to so resnično veliki zgodovinski dogodki, ki se jih velja nadvse slovesno spomniti. Obujanje spomina na te dogodke naj bo namenjeno predvsem tistim rodovom, ki danes doraščajo, da se bodo bolj živo zavedali, v kako hudih razmerah je nastajala naša današnja svobodna domovina.

Ob jubilejnih prirreditvah 1983. leta pa se velja še posebno spomniti nekaterih najbolj zaslužnih ljudi, ki so vse svoje

delo in tudi življenje vgradili v te velike napore in zmage. Spomnimo se še posebej legendarnih poveljnikov naših dveh divizij, Ivana Turšiča – Iztoka (1922–1944) in Evgena Matejka – Premca (1909–1945) pa španskega borca, organizatorja našega NOB, diplomata in častnega občana občin Idrija in Nova Gorica, revolucionarja Aleša Beblerja-Primoža. Vsi trije so narodni heroji in so z usodo Primorske najtesneje povezani. Iztoku, Pemcu in Primožu postavimo doprsne kipe v aleji spomenikov zaslužnih ljudi Primorske na Erjavčevi ulici v Novi Gorici.

Če štejemo spomenik Franceta Bevka, ki stoji v bližini, potem je v tej aleji že 14 spomenikov, med njimi trem narodnih herojem: Mašeri, Srebrnič in Velušček. Pridružijo naj se jim še spomeniki omenjenih treh narodnih herojev. Dve leti je dovolj časa, v katerem je možno vse to pripraviti in narediti. Prepričan sem, da bi odkritje spomenikov tem trem zaslužnim možem primerno obogatilo praznovanje 40-letnice.

Ciril Zupanc

19. seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Priprave za izdelavo Statuta ZZB NOVJ

Dne 14. in 15. septembra je bila v Beogradu seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, na kateri so pregledali vrsto vprašanj s področja organizacije in borčevskoinvalidskega varstva. Obravnavali so načrt tez za pripravo Statuta ZZB NOV Jugoslavije, informacijo o nekaterih kadrovskih vprašanjih v ZZB NOV pred devetim kongresom borčevske organizacije, informacijo o izvajanju družbenega dogovora o kadrovski politiki v federaciji, informacijo o delu sveta sklada zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za dodeljevanje nagrad Četrti julij, za to leto odločali o soglasju za

ustanovitev zveznega Sveta za vloge in predloge pri predsedstvu SFRJ ter obravnavali tako imenovani »paket« predlogov zakonov o spremembah in dopolnitvah osnovnih pravic borcev in vojaških invalidov. V informacijo so prejeli tudi poročilo jugoslovanskega odbora za mednarodno leto invalidov (o njegovem delu v prvem letošnjem polletju) ter še nekatere informacije s področja pravic vojaških invalidov.

»Na osnovi ustavnih določil o mestu, vlogi, položaju ter nalogah družbenopolitičnih organizacij v družbenopolitičnem sistemu SFRJ ter o pobudi tovariša Tita o ko-

lektivnem delu in odgovornosti je komisija, katere delo je temeljilo na mnenjih, predlogih in stališčih (izrečenih v dosednji razpravi o bistvenih elementih za delovanje našega družbenopolitičnega sistema), preučila in opredelila predloge o najpomembnejših vprašanjih organiziranja in delovanja Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije.«

Tako je komisija za izdelavo predloga statuta opredelila osnovni namen in potrebo po izdelavi novega Statuta ZZB NOV Jugoslavije. Po mnenju komisije je statut najprej politični dokument, ki opredeljuje značaj in delovanje ZZB NOV Jugoslavije

v skupnem delu vseh družbenopolitičnih organizacij za uresničevanje revolucionarne kontinuitete in razvoja naše socialistične samoupravne in družbene skupnosti, prav tako pa je tudi normativni akt, s katerim se uravnava organizacijska struktura in način dela borčevske organizacije. Zato je komisija menila, da mora statut zajemati dve glavnosti celoti: prvo, ki bo opredeljevala bistvene naloge in obveznosti ZZB NOV v naši družbenopolitični organiziranosti ter njene obveznosti, hkrati pa temeljne osnove njenega organiziranja in delovanja na vseh ravneh. Druga celota mora konkretno

urejati organizacijsko strukturo in delovanje ZZB NOV na ravni federacije. Komisija je pripravila svoje predloge v obliki tez, da bi v razpravi o vseh načelnih vprašanjih zagotovila širše sodelovanje članstva in delegacij baze ter hkrati dosegla tudi učinkovitost ob usklajevanju stališč za dokončno izdelavo besedila, tega za ZZB NOV Jugoslavije najpomembnejšega dokumenta.

Ko so člani predsedstva razpravljali o značaju in ciljnih organizacije (to poglavje zajema devet tez), so se z globalno vsebino tega besedila strinjali in imeli le manjše pripombe na oblikovanju vsebine. Tudi pri pregledu

ostalih poglavij ni bilo bistvenih nesoglasij, čeravno so nekateri razpravljalci, ko so izražali nekatere pripombe, imeli v mislih predvsem delovanje borčevskih organizacij v svojih republikah.

Vsekakor je skupina zakonov iz področja osnovnih pravic vojaških invalidov in borcev že tako dolgo v dnevnih redih, da je že skrajni čas, da pride do njihovega sprejemanja. O tem ter tudi o informaciji o ukinjenju davka na promet invalidnim osebam ob nakupu motornih vozil ter o sporazumu o pogojih in načinu uporabljanja potniških avtomobilov v družbeni lasti pa bomo zapisali več v prihodnji številki.

B. Ž. J.

Skupina nekdanjih borcev NOV iz Francije na obisku v Sloveniji

Presrečni po poteh spominov in tovarištva

Pred nekaj dnevi se je v Sloveniji mudila skupina francoskih turistov, ki bi jih prav gotovo ne vznemirjali novinarji, če ne bili nekoliko posebni turisti. Tako pa je šlo za devet nekdanjih bor-

nizacij.

V blejskem hotelu Park smo jih ujeli nekega sončnega jutra, tik preden so odšli na izlet na Ljubelj, da bi si ogledali ljubeljsko taborišče, kjer je med vojno tudi trpelo

in mladina, vsepovsod tako zelo podobna njihovi, francoski ali pa katerikoli današnji mladini po svetu. Ko smo jih povprašali, če so katere od krajev, kjer so hodili med vojno, prepoznali, so se nasmejnili: »Takrat smo večinoma hodili po skritih gozdnih poteh, medtem ko se danes vozimo iz kraja v kraj po lepih asfaltnih cestah. Pa smo kljub temu prepoznali nekatere kraje.«

Vsi po vrsti imajo na svoje partizanjenje nepozabne spomine. Poleti 1944 so vstopili v Vojkovo brigado in od tam so bili razporejeni na drugih brigadah. Med njimi je bil Lucien Billard, ki je za svoj prispevek v NOB prejel medaljo za hrabrost. Povsod nosi s seboj dokument, v katerem piše, da je prejel to odlikovanje na osnovi podatkov štaba enatridesete divizije, Četrte armade. Kot horec Prešernove brigade ali kot minerec njenega Inženirskega bataljona, se je še posebno izkazal ob napadu na sovražnika v Poljanah nad Škofjo Loko 20. oktobra 1944. leta, ko je bil tudi huje ranjen.

Nekateri od skupine francoskih borcev so se kasneje ranjeni znašli skupaj v primorski partizanski bolnišnici Pavli; po šestintridesetih

letih so ob letošnjem obisku svojo nekdanjo zdravnico ponovno srečali ter prebili z njo nekaj nepozabnih uric.

»Tako radi bi pozdravili tega ali onega nekdanjega borca, ki nam je ostal v spominu, pa smo pozabili njihova imena. Vsekakor bi se prav radi kdaj udeležili borčevskih srečanj brigad, v katerih smo se bojevali,« nam je dejal gospod Scteti, potem ko je z obžalovanjem povedal, da je prenekal med njimi že tako hčan, da le s težavo še »raja« po svetu, da so nekateri že pomrli (komaj pred dvema mesecema je umrl njihov tovariš in tudi nekda-

nji borec Marcel Lucas) in da prihajajo v leta, ko jih že pestijo starost in njene tegobe.

Gospod Chenarier ne bo nikoli pozabil, kako mu je v tistih hudih časih sredi gozda, v zasilnih razmerah, vendar z izrednim znanjem in požrtvovalnostjo operirala ranjeno oko dr. Pavla Jerina - Lah... Vsakdo med njimi ima svoj poseben dogodek, ki ga o partizanjenju med slovenskimi partizani pripoveduje sorodnikom. Njihove žene, ki so jih spremljale na izletu, zvedavo gledajo te kraje in šele zdaj, po toliko letih uokvirjajo znane pripovedi v realnejše predstave.

Lucien Billard z medaljo za hrabrost, pripeto na žep suknjice: »Čeprav smo se bojevali proti sovražniku na vaših tleh prav tako kot naši rojaki v Franciji, ne moremo postati člani naše borčevske organizacije. Pravzaprav nismo člani nobene organizacije nekdanjih borcev.«

Mogoče bodo zdaj, ko so navdušeni nad prijaznostjo naših ljudi, nad odprtostjo, našega človeka, pripeljal v Slovenijo tudi svoje otroke in vnuke in vsaj z ustnim izročilom ohranili pripoved in spomin na nek junaški čas, ki je kalil junaške ljudi.

B. Ž. J.

Francoski turisti, med njimi nekdanji borci slovenske narodnoosvobodilne vojske, so si ogledali številne kraje na Gorenjskem

cev narodnoosvobodilne vojske, mož, ki niso prenesli nacističnega nasilja, in so se mu uprli ter se, čeprav ne na domačih tleh, bojevali proti skupnemu sovražniku med slovenskimi partizani.

Večina jih je doma iz okolice Lyona in so ostali prijatelji vse od vojnih dni, čeravno niso združeni v nobeni od francoskih borčevskih orga-

in se upiralo sovražniku več francoskih taboriščnikov.

Večina med njimi je bila tokrat v Jugoslaviji prvič po vojni in njihove žene so jih spremljale na tej poti z največjim zanimanjem.

»Zadovoljni smo, da smo spet tu,« so nam zatrjevali in dodali, da je seveda večina stvari novih: nove ceste, nova naselja, novo življenje...

Nekdanja borca se dobro spominjata, kako je bila organizirana partizanska vojska, kako dobro so ju negovali v partizanski bolnišnici Pavli...

Le delo pomaga zares

Kadar smo z nekdanjimi borci - vojaškimi vojnimi invalidi govorili o njihovem življenju in delu takoj po vojni, so bile njihove pripovedi pogosto žalostne. Porušena domovina, polna vojnih ran, je imela na kupe nalog, med katerimi je prva bila izgradnja porušenega. Tako so prizadevanja in tudi uspehi na področju reševanja invalidskih vprašanj ostajali bolj v ozadju. Vendar se je, tako so ugotavljali tudi na minulem srečanju invalidov v ljubljanskem Mostecu, v petin-

tridesetih letih po vojni izboljšalo že mnogo stvari na tem področju.

Prav v Mostecu smo srečali tudi našega tokratnega sogovornika Maksimilijana Colnariča, ki je fotografiral prireditve za svoje invalidsko društvo. »Za dokumentacijo,« je dejal. Fant, bi dejal človek na prvi pogled, pri petintridesetih, pa se izkaže, da jih ima že petinštirideset. Je 60-odstotni delovni invalid, ki pa se je z voljo in pri-dnostjo od prvotnega pokli-

ca dimnikarja prekvalificiral v RTV tehnika.

Takole nam je pripovedoval: »Ko sem služil vojaški rok 1955. leta, sem bil pri planincih. Na eni od vaj me je zasul snežni plaz, ki mi je zapustil trajne poškodbe. Toda kljub temu, da sem imel krepko poškodovani obe nogi, sem po vrnitvi domov še lep čas opravljal delo dimnikarja; toliko časa, dokler me noge res niso več nosile. Takrat sem se zavedel, da svojega poklica, ki zahteva mnogo hoje in nevarnega pleza-

nja, ne bom mogel več opravljati, in da bo treba začeti s čim drugim...« Premislil je, se vpisal v šolo, jo uspešno končal... in se zaposlil. Poleg dela je že vrsto let aktiven v invalidskem športnem društvu (v Šiški), kjer je pogosto tekmoval, organizator in pobudnik tekmovanj. Zagnan in deloven fant je Maksimilijan in sam zase pravi, da drugače sploh ne more živeti. »Že dvajset let delovne dobe je za mano in če se mi le ne bo zdravje poslabšalo, upam, da si jih

bom nabral dovolj za redno upokojeitev.«

Spodbudne in vedre so besede Maksimilijana Colnariča in prav prijetno je poslušati človeka, ki s samozavestjo lahko vsakomur pripoveduje, kako je premagal samega sebe, in kako si je kljub invalidnosti uredil življenje, ki mu v nobenem trenutku ni dolgočasno. Seveda je res, da so nekateri mlajši vojaški in tudi delovni invalidi huje prizadeti, vendar prav letos, ko o njihovem de-

lu in življenju (ob mednarodnem letu invalidov) govorimo več kot običajno, povsod poudarjamo, da je glavna skrb naše družbe v tem, da bomo poskrbeli, da bodo tudi invalidi v okviru svojih zmožnosti s svojim aktivnim delom prispevali svoj delež k razvoju naše družbe, pri čemer bodo hkrati storili kar največ tudi zase. Ne bodo ostali umaknjeni, z občutki nekoristnosti in večnim premišljevanjem o nesrečni usodi.

B. Ž. J.

Kako bo leta 1985

Ko se izteče eno in se začneja drugo obdobje, pride čas za oceno storjenega in hkrati čas za oblikovanje novih načrtov. Takšna je bila tudi letošnja pomlad. Na vseh področjih življenja, seveda – pa tudi v kulturi. V Kulturni skupnosti Slovenije so si ogledali zmage in poraze minulih petih let ter se z novim upanjem (z novim Planom KSS 1981 – 1985) ozrli v prihodnost.

Kar zadeva preteklost, bi zavoljo neizpolnjenih namenov in načrtov nekoga pravzaprav morala boleti glava. A kaj, ko minusi različnih vrst niso značilni samo za kulturo. Še zdaleč ne. Sicer pa je v poročilu zapisano črno na belem: »V tem času nam ni uspelo razviti takega načina svobodne menjave dela, ki bi realneje ovrednotil začetane in izvedene delovne programe ter zaostрил vprašanje kakovostne izvedbe in pravočasnega načrtovanja... Vsega tega v tem obdobju nismo storili, kljub številnim razpravam in kljub spoznanju o nujnosti te naloge...« – »Doselej še nismo usklajevali programov dela skupščin občinskih kulturnih skupnosti in Kulturne skupnosti Slovenije...« – »Premalo uspehov smo imeli v prizadevanjih, da bi čim večji del kulturnih programov postal bolj dostopen delovnim ljudem in občanom...« – »Materialni položaj kulturnih dejavnosti se še ni dovolj izboljšal...« – »Številne pobude, da bi se občine med seboj dogovorile o regijskem sofinanciranju pomembnejših dejavnosti, niso rodile nobenih rezultatov. Tudi številna prepričevanja, pogovori razprave in dokazovanja, da je slovenska kultura vendarle ena sama, da se ne more deliti na občinske in republiške, niso rodili kakšnih večjih rezultatov...«

Vsa ta dejstva seveda ne morejo prikriti posameznih uspehov, doseženih v slovenski kulturi v minulih petih letih: denimo – razvi-

banost slovenskega gledališkega dogajanja, razmah prireditvenih dejavnosti amaterskih glasbenih in plesnih ansamblov, močno razvejana likovna razstavljalna dejavnost, povečano kulturno sodelovanje z drugimi jugoslovanskimi republikami in obema pokrajinama ali s tujino, precejšnje število novih poslopij in obnov kulturnih domov ali dvoran in podobno. Toda ko bi tehtali, bi bilo stisk in težav slovenske kulture (pomanjkanja denarja, neizpolnjenih načrtov, dotrajanih in neopremljenih prostorov, posledic nedogovarjanja in pod.) precej več kot uspešnih ustvarjalnih prodorov, ki nam seveda razveseljujejo srce in nas navdajajo s ponosom. Ali drugače povedano: grenkih kapljic je več kot sladkih napojev, pa čeprav je res, da je »ob velikem zaostanku na večini področij kulturnih dejavnosti obdobje petih let izredno kratek čas, v katerem ni mogoče odpraviti vseh pomanjkljivosti, ki so se kopičile desetletja.«

Dobrišen del nalog je bil torej preložen v obdobje, ki ga označujeta letnici 1981-1985.

Tudi za ta leta nam načrti naših kulturnih skupnosti ne sejejo rožic. Postali so precej bolj realistični in zadržani, kajti stavek, zapisan ob koncu nič kdove kako spodbudnega poročila o bližnji preteklosti (češ da v kratkih petih letih »ni mogoče odpraviti vseh pomanjkljivosti, ki so se kopičile desetletja«) velja – kajpak – tudi za leta, ki so pred nami. Začrtane pa so seveda poglobitve smeri kulturniških prizadevanj. Vse sile bo treba napeiti, da se bo povečala dostopnost kulture, saj je znano, da je doslej njene sadove zares in s celega užival le zelo skromen odstotek vseh slovenskih prebivalcev: med redne porabnike kulturnih dobrin namreč štejemo komaj kakšnih 5 odstotkov Slovencev, vsi drugi imajo z njo stik bolj poredko, mnogi celo

nikakršnega. Okrepiti bo treba tudi kulturno vzgojo, kar bo doseženo predvsem z izpeljavo umetnostnega pouka tako v osnovnih kot v usmerjenih šolah. Nič manjšega pomena ne bo spodbujanje umetniške ustvarjalnosti, ki je bila doslej v marsikaterem primeru zavrtla. Vzrok: majhne finančne možnosti in hkrati majhna veljava ustvarjalcev, ki so morali pogostoma vdano trkati na vrata kulturnih ustanov. Novi zakoni o posameznih zvrsteh kulturnega dela naj bi prispevali svoje in spodbudili razmah ustvarjalnega umetniškega dela. Krepkeje bo treba poskrbeti za obnovo propadajočih spomenikov naše kulturne dediščine. Bogatiti bo treba sodelovanje slovenske kulture s kulturami sosednih in drugih narodov. Ne nazadnje pa bo treba – kljub varčevalni stabilizaciji, ali pa prav zavoljo nje poskrbeti za ohranitev močno načetih in dograditev najnujnejših novih prostorskih zmogljivosti slovenske kulture. V tej zvezi so v Planu 1981-1985 naštet: poslopje Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru, prostori Lutkovnega gledališča v Ljubljani, Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, dokončanje kulturnih domov, katerih gradnja se je začela v minulem obdobju, ter obnova poslopij posameznih osrednjih kulturnih ustanov, ki med razpadajočimi zidovi svojega poslanstva seveda ne morejo več opravljati.

Vsem nam je do tega, da bi naša kultura ne zaostajala za nekaterimi drugimi področji življenja pa tudi ne za kulturnim razvojem narodov, po katerih se želimo zgledovati.

Boj za bogatejšo kulturno življenje pa terja veliko truda in marsikdaj tudi pogumnih dejanj. Storimo vse, da nam ob izteku leta 1985 ne bo treba vnovič naštevati neizpolnjenih načrtov!

V. K.

DOGODKI

Debutantski Zlati lev v Benetkah za Jugoslovana. Beneški filmski festival se je končal z enim največjih zadoščenj, ki jih lahko doživi neka nacionalna kinematografija. Mladi sarajevski režiser Emir Kusturica, ki je pred svojim odhodom v JLA posnel svoj prvi celovečerni film »Se spominjaš, Dolly Bell«, je v Benetke, na ta najstarejši svetovni filmski festival – simbolično povedano – prišel, videl in zmagal. Kot najboljšemu debutantu so mu dodelili Zlatega leva, kar je nova, pomembna spodbuda jugoslovanskemu filmu, o čigar ponovni mednarodni uveljavitvi ni zdaj nobenega dvoma več.

Iz filma Se spominjaš Dolly Bell

Josip Vidmar prejme Njegoševo nagrado. Odločitev jugoslovanske žirije, ki je pretehtala, kar je najboljšega nastalo v literaturi jugoslovanskih narodov in narodnosti v minulih treh letih, je sprejela soglasen sklep: najboljšo knjigo je napisal in izdal starosta slovenskega pisanja Josip Vidmar. V svojih Obrazih, zavoljo katerih prejme Njegoševo nagrado kot najvišje jugoslovansko literarno priznanje, je z mojstrskim navdihom popisal ne le svoje spomine na velike sonarodnjake iz prvih desetletij našega stoletja, pač pa tudi to stoletje samo, njegova gibanja in njegove revolucionarne premike.

Sedmič – razstava Zveze likovnih umetnikov Jugoslavije. V Muzeju sodobne umetnosti v Skopju bodo 11. oktobra, na dan vstaje makedonskega ljudstva, odprli sedmo zapovrstno razstavo Zveze likovnih umetnikov Jugoslavije. Sodelovalo bo 155 likovnih ustvarjalcev iz vseh republik in pokrajin, med njimi tudi dvajset slovenskih umetnikov. Vsak izmed avtorjev se bo predstavil s po tremi deli, nastalimi v minulih šestih letih. Razstava bo prikaz najnovejših iskanj in prizadevanj sodobnega likovnega ustvarjanja na jugoslovanskih tleh. Razstavljalci bodo svoja dela ponudili v odkup gospodarskim in družbenopolitičnim organizacijam, pri čemer naj bi se odkupne nagrade gibale v višini po 6.000 din za grafiko, po 20.000 din za olje in po 30.000 din za plastiko.

Dve desetletji gibanja neuvrščenih – na razstavi. Pred tednom so v prostorih Ljubljanske banke na Trgu revolucije v Ljubljani zaprli razstavo pod naslovom »Dve desetletji gibanja neuvrščenih«. Ob 20. obletnici prve konference šefov držav in vlad neuvrščenih držav v Beogradu so jo pripravili koordinacijski odbor za pomoč narodnoosvobodilnim gibanjem in žrtvam imperialistične agresije (pri republiški konferenci SZDL), center klubov OZN (pri republiški konferenci ZSMS) ter Ljubljanska banka.

Festival slovenske monodrame. Redko, a dragoceno zvrst monodrame na Slovenskem že drugo leto zapored spodbuja njen festival, ki ga organizirajo v Domžalah. Prvega izmed nastopov (v vlogi Martina Krpana) je že absolviral mariborski igralec Marjan Bačko, peto nastopov pa si bo sledilo v naslednjih tednih, kajti festival monodrame je organiziran tako, da zapolnjuje daljše časovno obdobje in tako bogati domžalsko kulturniško jesen.

Srečanje manjšinskih pisateljev. Na Obirskem (v slovenski Koroški) je v zadnjih avgustovskih dneh poteklo tretje srečanje pisateljev manjšinskih narodov, katerega organizatorji so bili tudi tokrat slovenski PEN center, koroški Pen klub, Slovenska prosvetna zveza iz Celovca ter Slovensko prosvetno društvo Obir. Srečanja so se udeležili slovenski in furlanski pisatelji iz Italije, italijanski in madžarski iz Jugoslavije ter hrvaški in slovenski pisatelji iz Avstrije. V središču pozornosti je bil pogovor o furlanski literaturi. Celoten prikaz furlanske literarne ustvarjalnosti je podal pisatelj Luciano Morandini. Navzoči pisatelji so nastopili na dve literarni večerji, in sicer na Obirskem ter v Železni Kapli. Ob letu bodo na srečanje povabili tudi pisatelje iz Rezije ter nemško in slovensko pišočke književnike iz Madžarske.

Partizanski pevski zbor v Srbiji

»Sa Ovčara i Kablara«

Na povabilo organizacijskega odbora Sabora trubača iz Guča je odpotoval na turnejo po čačanski pokrajini Partizanski pevski zbor iz Ljubljane. Guča je majhno zgodovinsko mesto v Dragačevski dolini ob reki Belici, ki izvira izpod Čemerne planine in se pri Lučanih izliva v Zahodno Moravo. V njem so letos organizirali že enainvajseti festival pihalnih orkestrov pod geslom »Sa Ovčara i Koblara« – po znani partizanski pesmi. Dragačevski sabor trubača, kot se festival uradno imenuje, traja tri dni. Letos se je začel 29. avgusta z odprtjem razstave del slikarjev in kiparjev – samorastnikov. Ljubljanski Partizanski zbor je nastopil naslednjega dne zvečer, na prostem pod žarometi pred osnovno šolo. Koncert pod geslom »Druže

Tito, mi ti se kunemo« je bil pri poslušalcih sprejet z velikim zadovoljstvom, ki je prešlo v splošno ljudsko rajanje.

Festival v Guči že tradicionalno vabi vokalne in folklorne skupine. Lani je pri njih gostoval znani pevski zbor Ivo Lola-Ribar. Seveda poskrbijo za večkratno nastopanje vsakega izmed gostujočih ansamblov. Tako je tudi Partizanski pevski zbor nastopil večkrat. Svoj drugi koncert na tej sicer kratki turneji je imel v dvorani doma JLA v Čačku. S partizanskimi pesmimi iz vseh naših republik je pri poslušalcih, večidel vojakih, požel veličasten aplavz. »Pesem Štirinajste divizije« so morali pevci celo ponoviti. Ob koncu programa so morali dodati še troje pesmi,

nastop pa so končali z Adamičevo »Če zapojemo veselo«. Po koncertu so se pevci poklonili padlim za svobodo čačanske pokrajine pri spomeniku znanega kiparja Bogdana Bogdanovića na pobočju hriba nad mestom.

Spominska grobnica, kamor so ob zvokih pesmi »Postoj, kdor mimo greš« položili venec, krije osemsto padlih v naodnoosvobodilnem boju. Nad grobnico je v gradnji spominski park s spomenikom 4.660 žrtvam te pokrajine. Spomenik, izklesan iz jablaniškega granita, so odkrili ob lanskem dnevu borca. Zanj so občani s samoprispevkom zbrali več kot tri milijarde starih dinarjev.

– če –

Tržiški zbornik

Ob 40-letnici vstaje in socialistične revolucije so družbenopolitične organizacije ter skupščina občine Tržič izdale publikacijo z naslovom »Od spomenika do spomenika v občini Tržič«. V sliki in besedi so predstavljene vsi pomembnejši dogodki in kraji, kjer so potekale bodisi priprave na akcije bodisi sam oboroženi boj. Zbornik vsebuje seznam spomenikov narodnoosvobodilnega boja, razvrščenih po krajevnih skupnostih. Vsaka spomeniška enota je predstavljena s sliko in besedilom, ki popisuje dogodek ali pomen ose-

be, kateri je spomenik posvečen. Po zadnjih podatkih je v tržiški občini dvainšestdeset obeležij NOB.

Med pripravo zbornika so si njegovi avtorji stanje spomenikov tudi nadrobno ogledali.

Zbornik je izdal odbor za preučevanje zgodovine ZKJ in NOB pri občinski konferenci Zveze komunistov Tržič v sodelovanju z Zavodom za kulturo in izobraževanje ali Tržiškim muzejem kot njegovo enoto, in sicer ob 5. avgustu, občinskem prazniku, ki je posvečen padlim žrtvam pod Storžičem. Spome-

nik storžiškim žrtvam je kot simbolni prikaz začetka vstaje na tem območju našel svoje mesto na platnicah tržiškega zbornika. Izšel je v nakladi 5000 izvodov. Fotografije so delo Mirka Kunšiča, besedila pa so napisali Edo Roblek, Janez Šter in Zorka Tribušon.

Medtem so se začele že tudi priprave na natis četrte številke tržiškega zbornika. Izšla naj bi leta 1983, v njej pa bodo popisani dogodki od začetka okupacije do februarja 1942, torej do likvidacije mestnega odbora OF v Trzišču. **Milena Fornazarič**

VELIKE LAŠČE

Proslavljali bodo ves teden

Občani bivše velikolaške občine, ki sedaj zajema območja krajevnih skupnosti Turjak, Rob in Velike Lašče v občini Ljubljana Vič-Rudnik, že vrsto let praznujejo 19. septembra svoj in skupen krajevni praznik. Ta dan jih spominja na dogodke v mesecu septembru 1943. leta, ko so borci Prešernove brigade in drugih enot po večdnevni hudih bojih zavzeli in osvobodili močno utrjeno sovražno postojanko Turjaški grad pri Turjaku.

V počastitev letošnjega praznika, 40-letnice začetka oborožene vstaje jugoslovanskih narodov, ustanovitve OF in 150-letnice rojstva Frana Levstika, bo vrsta prireditev in proslav, ki bodo trajale teden dni. Na sam praznik bodo v poslopju OS Primož Trubar v Velikih Laščah odprli razstavi EX Tempore Velikolaški motivi in slik, fotografij in tiska slovenske narodnoosvobodilne brigade Frana Levstika. Prireditve bodo trajale vse do 27. septembra. Med tem bo tudi plenum kulturnih delavcev Osvobodilne fronte. V nedeljo, 27. septembra, bo v rojstnem kraju v Retjah pri Velikih Laščah Levstikov tabor, na katerem bo slavnostni govornik Josip Vidmar. Ob tej priložnosti bodo podelili domicilno listino predstavnikom odbora, ki nadaljuje in obuja bojne tradicije partizanske brigade Frana Levstika.

Organizatorji slavlja vabijo vse ljubitelje teh krajev, da v dneh praznovanja in ob prireditvah pridejo v ta kraj, kajti spoznali se bodo z bogato kulturno in ostalo zgodovino krajev, kjer se je rodil pisatelj Fran Levstik.

VIKTOR DRAGOŠ

NOVA GORICA

Delovno in slovesno

Novogoriški občinski praznik, 9. september, se letos ujema s praznovanji 40. obletnice ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda, veličastnega dejanja v naši zgodovini, ko se je eden najmlajših narodov v Evropi, skupaj z jugoslovanskimi narodi, uprli osvajačcu in sprejel boj na življenje in smrt. Sestavni del upora je bila tudi goriška fronta, ki ji je posvečen praznik novogoriške občine. Praznik je povezan z enim najpomembnejšim trenutkom našega NOB in revolucije, posvečen je dnevom, ko se je vseljenska vstaja na Primorskem najbolj razplamtel.

Med najpomembnejšimi pridobitvami ob letošnjem prazniku novogoriške občine je prav gotovo nova osnovna šola. Pri odprtju je bilo veliko prebivalcev Nove Gorice in okolice.

Prav na goriški fronti je prišlo do najtesnejšega sodelovanja in skupnega delovanja slovenskih in italijanskih partizanov in v trenutku je bila zrušena vsa demagoška nacionalistična mržnja, ki jo je hotel zasejati fašizem med ljudi obeh narodnosti. To začetno sodelovanje je bilo osnova kasnejšega skupnega boja proti okupatorju in tudi današnjega prijateljskega sodelovanja ob meji.

V počastitev praznika novogoriške občine so v soboto v novogoriškem Kulturnem domu pripravili slavnostno sejo občinske skupščine, ki se jo je med drugim udeležil tudi dr. Joža Vilfan. Na seji je zbranim o rezultatih, ki so jih dosegli v zadnjem obdobju in o nalogah v prihodnosti govoril predsednik skupščine občine Nova Gorica Jože Sušmelj.

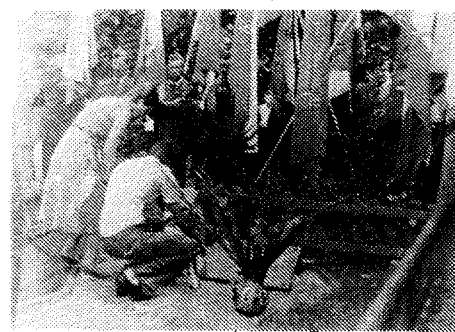
Ob tej priložnosti so za častnega občana občine Nova Gorica proglasili revolucionarja, goriškega rojaka, borca za socialno in nacionalno osvoboditev Primorske ter družbenopolitičnega delavca Julija Beltrama – Janka.

V okviru prireditev ob prazniku pa so predali namenu novo, moderno osnovno šolo, v kateri je prostora za 850 učencev, novo kuhinjo pri osnovni šoli Milojke Štrukelj, v njej bodo pripravljali 1000 obrokov hrane dnevno, novo hladilnico KK Vipava v Sempetru, pripravili pohod po poteh goriške fronte, vrsto kulturnih in športnih prireditev. Prireditve so bile tudi v nekaterih krajevnih skupnostih. Tako so v Solkanu odkrili spominsko obeležje posvečeno dogodkom iz revolucionarne preteklosti Solkana, med gosti sta bila tudi Lidija Sentjurc in Franc Setinec, v Biljah so odkrili doprni kip narodnemu heroju Ivanu Suliću-Carju, v Grgarju prenovljen spomenik, spominski plošči v Plavah in Anhovem, nekaj prireditev pa bo še do konca septembra.

JANI ALIČ

LJUBLJANA

Slovesnost ob krajevnem prazniku

V spomin na 8. september leta 1943, ko je skupina 43 gojencev učiteljskega doma iz Zibertove ulice zapustila dom in se organizirano priključila partizanskim enotam na Dolenjskem, so krajanji krajevene skupnosti Milan Majcen v Šiški minuli teden v otroškem kinu Mojca sklenili tridnevno praznovanje krajevnega praznika.

Sklepne slovesnosti so se poleg številnih krajanov udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij, ki jih je na območju krajevene skupnosti 30, bivši gojenci učiteljskega doma ter člani kluba Kosmač-Klemenc, narodni heroji – ter ostali udeleženci NOB, delegacije VOS OF, delegacije pobratene krajevene skupnosti Kantrida z Reke in predstavniki družbenopolitičnih organizacij mesta Ljubljane.

Ob tej priložnosti so najzaslužnejšim krajanom in ozdom podelili krajevna priznanja, vse navzoče pa je pozdravil slavnostni govornik predstavnik KK SZDL Jože Predikaka.

JOŽE ČURIN

GRADIŠČE V SLOVENSKIH GORICAH

Borci so razvili prapor

Krajevna skupnost Gradišče v Slovenskih goricah je v nedeljo, 6. septembra 1981 praznovala tretji krajevni in kmečki praznik. Ob tej priložnosti je krajevna organizacija zveze borcev Gradišče razvila borčevski prapor. Razvitja prapora so se udeležili poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij občine Lenart tudi borci in aktivisti, kis o med vojno aktivno delali na tem terenu.

Na množičnem zborovanju pred kulturnim domom je spregovoril predsednik ZB NOV Gradišča Vinko Pečovnik, prapor pa je razvila mati padlega borca Marija Golob iz Gradišča.

Krajevni in kmečki praznik so v Gradišču sklenili s prikazom kmečkih del nekdanj in danes. Gospodinjje pa so pripravile razstavo kmečkih jedil in kmečkih pridelkov.

F. P.

ŠIŠKA

Peti teden upokojencev

V dneh od 21. do 26. septembra bo organiziran Peti teden upokojencev, pokroviteljstvo nad organizacijo in izpeljavo letnega pa je prevzela OK ZSMS Ljubljana-Šiška. Osrednja kulturna prireditve bo v dvorani kina Šiška. Tudi letos bo kulturni program zelo pester, saj bodo nastopile folklorne, baletne skupine, mladinski pevski zbori osnovnih šol, recitatorji, operni in dramski umetniki.

Pripravljalni odbor bo v avli SO Šiška pripravil razstavo naših amaterjev-upokojencev, ki se ukvarjajo s fotografiranjem, slikanjem, pletenjem, izdelovanjem gobelinov in drugimi dejavnostmi. Poskrbeli bodo tudi za obisk starejših in onemoglih po domovih, s posebnim vlakom pa bodo organizirali množični izlet v najstarejše slovensko mesto Ptuj.

V tednu upokojencev bo tudi pester športni program, povabljeni bodo športniki iz Nove Gorice, ki se bodo z gostitelji pomerili v balinanju, šahu, streljanju in kegljanju. DU Medvedo bo organiziralo trim v kolesarstvu, DU Smlednik pa pripravila 5 kilometrov dolgo progo za hitro hojo.

Posebno velja omeniti, da bo v tednu upokojencev tudi konferenca delegatov upokojencev s pokroviteljem, na kateri bodo obravnavali sprotne probleme.

Želimo, da bi 5. teden upokojencev v Šiški, kjer živi nad 10.000 članov, zajel vsakega upokojenca.

VINKO BOVCON

ŽIROVSKI VRH

Še eno spominsko obeležje

V nedeljo, 6. septembra, je bila pri domačiji na Javorč na Žirovskem vrhu proslava z odkritjem spominske plošče v spomin na pomembno kurirsko postajo G-9. Dobro organizirana proslava na Žirovskem vrhu, za katero so poskrbeli nekdanji partizanski kurirji Gorenjske in krajevni organizaciji ZSMS in ZZZB NOV Gorenja vas, je pripomogla, da se je na Javorč zbralo lepo število preživelih partizanskih kurirjev, borcev in aktivistov NOV, mladine, lovcev in drugih krajanov.

Kulturni program je pripravila mladina. Slavnostni govornik na proslavi je bil predsednik pododbora partizanskih kurirjev Gorenjske in nekdanji komandant 1. gorenjske releejne linije Franc Fojkar-Janko Jelovski. Najprej je spregovoril o organizaciji in vlogi kurirske službe med narodnoosvobodilno vojno na Gorenjskem in nadaljeval, da je bila kurirska postaja G-9 na Žirovskem vrhu ustanovljena avgusta 1943. Postaja je bila oblikovana iz že obstoječe terenske jayke, ki je delovala že od leta 1942. Najprej je bila v bližini kmata Subic in domačije Planinška na Žirovskem vrhu, kasneje je bila nekaj časa na terenu Stara Oselica in na terenu Hobovše. Zaradi stroge ilegale in drugih razmer se je morala večkrat seliti. Postaja je vzdrževala zvezo s postajo TV-2a Kališe na javki v Podlipi, s kurirsko postajo P-35 na Cerkljanskem in tudi s postajo G-36 na žirovskem terenu.

Partizanski kurirji na postaji G-9 so bili v glavnem domačini, in to zanesljivi in hrabri mladi fantje iz žirovskega terena, Stare Oselice in Fuzin. Po zbranih podatkih so bili na postaji G-9 tile kurirji: Janko Kristan-Fazan, Jože Subic-Bolte, Ciril Strlič, Viktor Stajer-Vojteh, Jaka Primožič-Goran, Karel Rihtarič-Drago, Anton Bogataj-Edo, Pavel Jezeršek-Daki, Leander Mlinar-Bogdan in Franc Fojkar-Janko Jelovski.

Oktober 1943 se je kurirska postaja G-9 preselila iz Hobovš na Žirovski vrh. Kurirji so pri kmetu Vinku Justinu, po domače pri Merlaku, začeli graditi bunker za prezimovanje. V začetku decembra 1943 je bil bunker dograjen v notranjosti gospodarskega poslopja in to pod zemljo. Toda že 3. decembra istega leta je bil bunker izdan. Belogardisti iz Sentjosta in postojanke Lučine so obkolili hišo in napadli bunker ter ujeli poleg treh terenskih aktivistov tudi 6 partizanskih kurirjev. Dva ujeta kurirja sta pozneje pobegnila, vsi drugi pa so bili 9. februarja 1944 ustreljeni za Kamnitnikom v Skofji Loki. Pobegli kurir Leander Mlinar je pozneje padel na Sovodnju. Februarja 1944 je bila kurirska postaja na Žirovskem vrhu obnovljena, vendar je bila meseca maja 1944 ukinjena, ko je 11. maja 1944 od črne roke padel kurir Jože Subic-Bolte.

Predsednica mladinske organizacije ZSMS Gorenja vas Bernarda Pintar je odkrila spominsko ploščo in izjavila zaobljubo, da bo mladina varovala in se bojevala za pridobitve NOB ter da bo dostojno vzdrževala spomenike in druga obeležja NOV.

V okviru proslave je Franc Fojkar-Janko Jelovski slovesno podelil zlato značko rezervnemu polkovniku Francu Jerebu in pisna priznanja krajevni organizaciji ZZZB NOV Gorenja vas, krajevni organizaciji ZSMS Gorenja vas in krajevni konferenci SZDL Gorenja vas. Po proslavi je na Javorču zadonela partizanska pesem in sledilo je pristno tovariško srečanje do poznega popoldneva. Preživeli partizanski kurirji so prisrčno pozdravljali domačine iz teh krajev in obujali spomine, ki jim je prisluhnila tudi navzoča mladina.

Sprejet je bil tudi sklep, da bodo partizanski kurirji s pomočjo borčevske organizacije Žiri odkrili spominsko obeležje tudi pri domačiji Merlak, kjer so belogardisti iznenadili kurirje.

F. GALIČIČ

PODSABOTIN

Spomenik Miru Zimicu

V Podsabotinu, majhni, težko dostopni omejni briški vasi, ki bo šele z novo osimsko tranzitno cesto dobila boljšo povezavo s svetom, so v nedeljo, 13. septembra, slavili. Odkrili so spomenik Miru Zimicu, nekdanjemu sekretarju okrožnega komiteja KP za kanalsko-čepovansko okrožje ter vsem padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja iz Podsabotina.

Družbenopolitične organizacije krajevene skupnosti Kojsko so pripravile pester program, domačini pa so spodobno pogostili udeležence, med katerimi je bilo tudi veliko nekdanjih Mirrovih sodelavcev.

Med aktivisti nekdanjega kanalsko-čepovanskega okrožja, posebno pa s kanalskega območja koder je pokojni Miro med NOB najdlje deloval, je namreč že dalj časa telesa želja, da bi se primerno oddolžili svojemu nekdanjemu partizanskemu vodji. In v nedeljo so bili v Podsabotinu srečni, da se je ta njihova zamisel in pobuda uresničila.

C. M.

LJUBLJANA - RADOVLJICA

Urejanje spomenika žrtvam NOB

Zveza društev civilnih invalidov vojne SRS se je v okviru praznovanja 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in mednarodnega leta invalida vključila ob podpori zveze združenj borcev NOV in mladine Radovljica v akcijo Uredite naše spomenike revolucije.

Civilni invalidi vojne se zavedamo posledic vojnih grozot, ki jih pušča napadalec, zato je naša dolžnost, da se s svojo udeležbo na vseh manifestacijah proti vojnemu pridružimo v boju za mir, enakopravnost med narodi in miroljubno koeksistenco.

Odločitev, da uredimo obeležje NOB ravno v okolici Begunj, je dalo medobčinsko društvo civilnih invalidov Kranj. Zaporji v Begunjah so še tako živ spomin ne samo borcem, temveč tudi našim članom. Spomeniki v Begunjah in okolici pričajo o trpljenju in boju ljudi, ki so dali svoja življenja za lepši jutri.

Člani civilnih invalidov vojne medobčinskega društva Kranj, borci in mladina smo se 5. septembra 81 zbrali v Slatni nad Begunjami – 24 brigadirjev. Lepo je bilo videti to pisano društvo brigadirjev, ki so se zbrali ne samo, da preizkusijo svoje moči s krampom in lopato, temveč da obudijo spomine na pretekle dni. Odgovorni za dela so hitro razporedili brigadirje in delo je steklo. Pod strokovnim vodstvom inž. Bernardove so se začeli kazati prvi obrisi stopnic, ki so jih mladinci prav mojstrsko oblikovali.

Delali smo sedem ur z ramo ob rami, mladi polni moči v brigadirskih uniformah, borci in naši invalidi. Kaj čudno je bilo videti invalida brez dlani, ki pelje polno samokolnico. Mladi se niso mogli načuditi njihovi spretnosti. Načrt je bil izpolnjen. Znižali smo greben, ki je bil med spomenikom in cesto ter ga obložili z rušo. Iz smrekovih debel smo izdelali stopnice in izkopali jame za okrasno grmičevje. Končali smo ob 16.30 uri, zadovoljni ne samo z rezultati dela, temveč tudi zaradi novo sklenjenih prijateljev z mladimi in borci.

Visoko nad Begunjami, ob cesti, ki se je imenovala včasih NOB Bundesstrasse, sta se oglasila harmonika in petje. Brigadirski »zdravo« je dal slutiti, da se brigada razhaja. Odpejali smo se proti Begunjam, vsak na svoj dom, polni prijetnih in prijateljskih vtisov. Tik pred odhodom so nas obstopili mladi brigadirji. »Saj nas boste še povabili... hvala za prijeten dan«.

VLADO GUNA

GABROVČEC PRI KRKI

V spomin na padla kurirja

Pred 37 leti sta pri izvrševanju kurirske naloge Alojz Jančar-Lojze in Janko Radivoj-Vojko. kurirja kurirske postaje TV – 3 A, zaradi utrujenosti in dolge poti prenočila v mlinu v bližini Gabrovčca pri Krki. Do sedaj še iz nepojasnjenih razlogov so ju domači izdajalci ujeli na robu gozda in ustrelili.

Kurirska postaja TV-3 A jo bila ustanovljena konec leta 1943, z nalogo, da vzdržuje zvezo s TV postajo 3, ki je bila na širšem območju Stične, nadalje s postajo TV-9 v Zapotokih pri Golem in TV postojanki 4 in 16 na Dolenjskem. Prvi komandir te postaje je bil domačin Jože Horvat-Gaber, pozneje tudi že pokojni Sambo. Poleg že omenjenih kurirjev sta leta 1944 v bližini Žužemberka padla še dva kurirja, tako da je od kurirjev postaje TV-3 A živ samo še Ajdišek, ki sicer živi v Novem mestu.

Minulo nedeljo so se v Gabrovčcu pri Krki zbrali nekdanji preživeli borci – kurirji, predstavniki ZZZB NOV grosupeljske občine, krajanji Gabrovčca in sosednjih krajevnih skupnosti na slovesnosti v spomin padlim kurirjem ter 40-letnici OF slovenskega naroda ter vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije. Ob tej priložnosti so odkrili spominsko obeležje, vse navzoče je pozdravil predsednik KO ZZZB NOV Krka Miha Bregar, predsednik pododbora dolensko-belo-kranjskega področja in nekdanji komandant dolenske releejne postaje TV-3 A pa je v slavnostnem govoru zbranim orisal takratne dogodke. Učenci osnovne šole in mladina KO ZSMS Krka so slovesnost popestrili z bogatim kulturnim sporedom.

JOŽE ČURIN

Življenje je več vredno kot puška

Uspešno delo revirske varnostno-obveščevalne službe

V šestmesečnem delovanju revirske varnostno-obveščevalne službe so se vojne in politične razmere v tem delu Slovenije temeljito spremenile. Štiričlanska enota VOS, ki so jo ustanovili decembra 1943, se je postopoma okrepila z izkušenimi borci iz brigad in odredov ter z novimi partizani s terena. Marca 1944 so delovali že tri močne patrulje, maja pa so se reorganizirale v Zagorsko, Trboveljsko in Hrastrniško četo Revirskega bataljona VOS.

Na območju zagorskega okraja je delovala četa komandirja Janeza Boriška, ki je s svojimi drznimi akcijami uspešno čistila te kraje in uničevala izdajalce ter gestapovske agente.

Zelo uspešno je bilo spomladi 1944 tudi delovanje političnih delavcev, ki so organizirano krepili terenske odbore OF in ustanavljali še nove in tako gradili temelje ljudske oblasti. Uspešno je delovala tudi obveščevalna služba, tako da smo se ne samo aktivisti OF, ampak tudi partizani javno kazali po Kisovcu in Lokah. Okupatorju in njegovim podpornikom je bilo kmalu jasno, da so minili časi, ko so divje preganjali partizane po revirskih hribovih in strahovali zavedne delavce in kmete po vaseh.

Podobne razmere so bile tudi v trboveljskem in hrastrniškem okraju, kjer sta delovali druga in tretja četa.

Revirska varnostno-obveščevalna služba je imela v svojih rokah položaj na ozemlju od Trojan do Laškega in od reke Save prek Mrzlice, do Savinjske doline. Vse akcije so načrtovali načelnik Antonenko in njegova najožja sodelavca Korotan, ki je bil odgovoren za vojaške zadeve, in Borut, ki je vodil obveščevalno službo. V veliko pomoč pa so jim bili politični delavci na terenu, saj so najbolj poznali trenutni položaj v njihovem kraju. Zaradi izmenjave izkušenj med borci smo večkrat pripravili skupna srečanja posameznih patrulj in čet.

Enega takšnih sestankov smo za vse tri čete Revirskega bataljona VOS sklicali 29. maja 1944. Javko smo določili pod Mrzlico.

Prav tedaj so Nemci zaradi silnega razmaha narodnoosvobodilnega gibanja na tem območju pripravili obsežno hajko proti partizanom po revirskih hribovih, s katero naj bi jih razbili in uničili. Če-

prav smo bili obveščeni o zbiranju sovražnika po okoliških dolinah, je naša - Zagorska četa - odšla iz prijazne vasi Zabreznik pod Čemšeniško planino proti jarki pod Mrzlico. Pot nas je vodila mimo Jesenovca, Razborja in Znojil do Lenarta in naprej proti Mrzlici. Po zasleditvi so lajali psi, vmes pa smo slišali posamezne strele in zamolkle rafale strojin. Večkrat smo naleteli na sovražnikove zasede ter jih odbili ali pa se jim izognili. Ker smo čutili največji pritisk iz trboveljske smeri, je četa obšla Planino in Jelovico po savinjski strani ter se približala pri Lizi prelazu Podmeja na cesti Trbovlje-Prebold. Zaradi goste postavljene sovražnikovih zased smo slutili, da so Nemci največ svojih sil usmerili ravno proti Mrzlici, kjer je bil tudi naš cilj. Zato je bila nujna še večja previdnost.

Komandir Janez je določil izvidnico, v kateri so bili Bogo, Figurca in Branko, ki naj bi našla varen kraj za pehod čez cesto in nadaljevanje poti. Kmalu potem ko je izvidnica izginila v noč, smo iz njihove smeri zaslišali streljanje, v zrak pa so poletele rakete, nakar je bilo spet vse tiho. S tesnobo v prsih smo gledali v temo. Končno sta se vrnila Figurca in Branko ter povedala, da so padli v zasedo. Bogov odgovor »Ich stehe schon«, na nemški ukaz »Halt« jim je le toliko pomagal, da so se v hipu vrgli v zaklon za stezo. »Z Brankom sva bila blizu gozda«, je dejal Figurca, »zato sva se lahko izmuznili nemškim rafalom, Bogo pa se je s skokom pognal v grapo.«

Ko se je čez nekaj časa vrnil v četo tudi Bogo, smo seveda takoj opazili, da nima puške. Smola je hotela, da se je v grapi zapletel v goste grmovje. Sam se je izvlekel iz prepletenega vejevja, le puško je imel vkleščeno med srebrotje. Ker Nemci niso več streljali, temveč so se pognali za njim, je vedel, da ga hočejo živeti. V delcu sekunde je pretehtal, kaj je pomembnejše: življenje ali puška. Odločil se je za življenje. Ko pa je komandir Janez njegovo pripovedovanje sklenil z ugotovitvijo: »Dobro, da imaš nož, kajti prvi partizani so prišli do pušk z noži.« je Bogo skrušen premišljeval, če je res storil vse, da bi rešil tudi puško.

Glede na zapleten položaj in streljanje je komandir Janez uvidel, da preboj to noč ne bo mogoč, zato je četo umaknil nekoliko nazaj proti Mariji Reki.

Naslednji dan sta Trboveljska in Hrastrniška četa zasedli položaje na najvišjem vrhu Kala, in ko so Nemci naleteli nanju, so se partizani pognali v napad, prebili sovražnikov obroč in se umaknili v varno zavetje prostranega Šmohorja. Hajka je bila končana. Nemško poveljstvo je razočarano preštevalo svoje izgube, ki so jim jih zadali vosovci, ne da bi jim uspelo koga ujeti ali ubiti.

Na zboru vseh treh revirskih čet smo obravnavali nedavne uspešne akcije in opravljene naloge ter partizana Boga, ki je izgubil puško. Korotan in komandir Janez sta trezno presodila težak položaj izvidnice in ob upoštevanju dotedaj uspešnega Bogovega dela sklenila: »Bogo naj si z bajonetom pribori drugo puško«. Le-ta se je svojega dejanja sramoval, in je ves čas premišljeval, kako bi to popravil. Spomnil se je pripovedovanja aktivista, da ima nekdo v Zabukovici skrito vojaško puško. To je najprej zaupal meni. Sklenila sva, da greva ponjo. S tem se je strinjal tudi komandir Janez.

Oblečena v civilni obleki in oborožena, Bogo z bajonetom, jaz pa s pištolo »Steyer«, sva podnevi

odrinila po gozdnih stranpoteh proti Zabukovici.

Mož, h kateremu sva bila namenjena, je stanoval v rudarskem naselju, ki so ga stražili nemški vojak. Brez težav sva prišla v njegovo hišo, toda možkar je vztrajno zatrdjeval, da je imel samo lovsko puško, vendar jo je že leta 1941 oddal Nemcem. Prisilila sva ga, da je šel z nama v gozd pod Mrzlico. Nobeno dokazovanje, da sva partizana in ne izzivača, ni pomagalo. Pač pa naju je mož prepričal, da nima puške. Zato sva ga izpustila in mu strogo zabijala, naj molči o najinem obisku.

Bogova rešilna bilka je tako splavala po vodi. Sam pri sebi je razmišljal, kako naj stopi pred svojega komandirja in soborce v četi.

Ko sva se vračala po gozdnih poteh Šmohorja, mi je nenadoma predlagal, naj si ogledava nemško postojanko v Rečici pri Laškem, kjer so branili rudnik.

S tem predlogom me je Bogo presenetil, saj se nikoli ni širokoustil in mi dajal vtisa predzreza. Takoj se mi je pred očmi prikazala siva stavba z zamreženimi okni, iz kate-

rih naju zlovesče gledajo cevi nemškega orožja. Bogo me je potolažil, da je tam le navadna stavba, v kateri so na oni strani nemški vojaki, na drugi pa rudniška uprava. V njegovih očeh sem videl, da si bo tam priboril puško. Nemo sva si prikimala in jo mahnili prek Gozdника v Rečico.

Nad vasjo sva se oglasila pri Bogovi znanki. Podrobneje nama je opisala postojanko, tako da sva imela jasnejšo sliko o tem kaj bova napadla. Predlagala nama je tudi, naj se poveževa s snažilko, ki ni naklonjena Nemcem.

Prvi pogovor z njo ni bil nič obetaven. Tisti dan je bila namreč na obisku v postojanki policijska inšpekcija iz Laškega. Proti večeru so se policijski nadzorniki vrnili v Laško, toda ponoči so bili nemški stražarji bolj pozorni, zato sva se odločila, da napadeva prihodnji dan. Prespala sva na skednju Bogove znanke.

Snažilko, ki je delala dopoldan, sva čakala v njenem stanovanju. Ko se je vrnila, nama je povedala, da je v postojanki vse po starem. Na straži so le trije: dva Nemci in en Slovenec, star jugoslovanski orožnik. Odločila sva se, da greva takoj v napad.

Proti cilju sva odrinila nekoliko počasi in po hlevno, kot se spodobi zbičanemu in podjarmljenemu človeku brez lastne volje. Pri sebi pa sva si mislila: »Kmalu boste videli, kdo je tukaj gospodar!«

V okolici nemške postojanke in rudniške uprave je bilo le nekaj rudarjev. Pred vhomom v postojanko pa je stal »verkšuc«, ki se je leno naslanjal na steno. Z Bogom sva se spogledala in se nemo sporazumela: »Ta je tvoj, moja pa sta onadva v postojanki.«

Planil sem v sobo in zavpil: »Hände hoch!« Vojak, ki je sedel na postelji, se je pognal proti brzostrelki. Le-ta je visela na steni, vendar ni prišel do nje, kajti moja pištola je bila hitrejša. Tretjega »verkšuca« sem zamažil. Pozneje smo izvedeli, da je potem ko je zaslišal strele, pobegnil. Kmalu je v sobo pritekel tudi Bogo, ki je opravil s stražarjem na vhomu in vzel brzostrelko ter z rafalom uničil radio, iz katerega so donele nacistične koračnice.

Vedel sem, da sva zmaga, in tako 1. junija 1944 prispevala k uspehom na-

šega narodnoosvobodilnega boja še eno zmago.

Bogo je šel z brzostrelko na stražo. Pri izhodu sem mu zaklical, naj zunanaj zbere nekaj krepkih mož in jih pošlje v postojanko, da bodo nosili vojni plen. Potem sva pobrala vse, kar bi nam lahko prišlo prav. Plen je bil obilen: pet pušk, brzostrelka, pištola, zaboj ročnih bomb, ducat zavitkov streliva, raketna pištola z

naboji ter uniforme in druga vojaška oprema. Orožje sva si oprtala sama, z vsem drugim plenom pa otovorila zbegano skupino rudarjev, ki niso mogli verjeti, da sva napadla sama. Ko pa so možakarji spoznali najino resnost in odločnost in da nama ni do šale, so naju brez ugovarjanj ubogali.

Medtem ko je Bogo pazil na nosače, sem pokušal še v prostore rudniške uprave. Uradnikov ni bilo več tam, saj so se med streljanjem razbežali. Mikala me je velika železna blagajna. Ker je bila zaklenjena, me je razjezilo in sem z miz zmetal pisalne in računske stroje.

Čeprav naju je čas neusmiljeno priganjal, saj je bilo v bližnjem Laškem veliko Nemcev, sva si vzela še toliko časa, da sva spotoma v bližnji gostilni zaplenila 15000 cigaret in nekaj zavitkov tobaka ter tako še povečala plen.

Naša kolona je zapustila Rečico in odrinila navkreber proti Kalu. Med potjo sva preprečevala otovorjene rudarje, naj se nam pridružijo. Vsak izmed njih je imel kopico izgovorov. Večinoma so bili že starejši in jih nisva silila. Tako smo utrjeni prilezli do kotline pod Lorbarjem na Kalu. Tam so odložili svoj tovor, vsakemu sva dala po tri cigarete in jih poslala domov.

Pri Lorbarju sta tisto popoldne taborili četi Revirskega bataljona VOS! Borci so nama pripravili prijeten sprejem. Bogo je bil tako srečen, da ni vedel, kaj bi počel. Razkazoval je najin plen in tako hotel povedati, da je opral sramoto s svojega imena. Potihoma pa je verjetno tudi hotel povedati, da je človekovo življenje le več vredno kot puška in da je le storil prav, ko je reševal sebe in ne svoje puške.

Tovariši vosovci in politični delavci so nama čestitali. Potem smo razdelili plen, kadili zaplenjene cigarete in načrtovali nove akcije.

Marjan Pirc-Sašo

Proslava ob obletnici VOS

V letu, ko slavimo 40. obletnico ustanovitve OF in vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, ne smemo pozabiti, da slavimo tudi 40. obletnico ustanovitve Varnostno-obveščevalne službe. Ta udarna in jeklena pest narodnoosvobodilnega gibanja je najprej delovala v Ljubljani, nato pa se je razširila po vsem slovenskem ozemlju.

Njena temeljna naloga je bilo obveščanje. Svoje niti je VOS razpredel po celem mestu, segle pa so tudi v štab 11. italijanskega korpusa in v štab slovenske kontrarevolucije.

Druga pomembna naloga pa je bilo uničevanje slovenske kontrarevolucije. VOS je uničeval agente gestapa in OVRE ter organizatorje belogardizma in plavogardizma pri nas.

Ob 40. obletnici ustanovitve VOSA bo v Tacnu to nedeljo, 20. septembra, proslava. To bo priložnost, da se spomnimo vseh tistih vosovcev, ki so padli pri opravljanju nalog, ki so jim jih dali KPS, slovenski narod, predvsem pa njihova zvestost.

Delegaciji VOS OF in Republiškega sekretariata za notranje zadeve bosta jutraj položila vence h grobnici herojev in k spomeniku VOS OF v Medvedovi ulici v Ljubljani. Zbranim v Tacnu pa bo spregovoril predsednik centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije France Popit.

Z osrednje primorske proslave ob 40-letnici ustanovitve OF ter vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti na Ostrožnem brdu v nedeljo, 13. septembra

Kakor da so iz zemlje pognali

Sredi Brkinov smo, v tej zibelki primorskega partizanstva, od koder so vsa vojna leta vodile varne kurirske in bojne poti proti Trstu, Gorici in naprej v osrčje slovenske Banečije. Brkinci so bili tisti, ki so zanetili plamene vstaje, da so kmalu v silnem ognju narodnoosvobodilnega boja zagoreli po vsem Slovenskem primorju. Takrat se je pisalo leto 1941. Danes, po štiridesetih letih pa je na Ostrožnem brdu oživel spomin na tisti čas, na prvo partizansko četo, ki je s seboj nosila napoved boja, upor, s katerim je svoje človeško dostojanstvo in narodni ponos izpovedovalo ljudstvo, ki je zgodaj spoznalo fašizem.

Narodni heroj Karlo Maslo, Drago so mu pravili partizani, je doma z Ostrožnega brda. Oči mu žarijo ob pogledu na ljudi, ki v nedeljskem dopoldnevu prihajajo na osrednjo proslavo primorske vstaje v to zakotno, in vendar priljubeno brkinsko vasico. Njegov dom je odprt za vsakega, kakor je bil med narodnoosvobodilnim bojem odprt partizanom. Sicer pa je bilo iz njegove družine devet bratov in sestra med partizani. Spominjam se junija 1941, pripoveduje Drago, »ko je začel k nam prihajati Ervin Dolgan-Janez, da bi ugotovil, če so možnosti za oborožen odpor. Sestra Kristina je veliko sodelovala z njim pri organizaciji in iskanju zaupnikov. Decembra 1941 sem pobegnil iz italijanske vojske in se pridružil Dolganovi skupini. V marcu leta 1942 nas je bilo že 33 borcev in nismo še imeli pravega imena. Takrat se nam je pridružila enota z Notranjske, ki jo je vodil Igor Špacapan. Skupaj smo taborili v ostroških gozdovih v zaselku Šmagurje. Zasledoval nas je davčni izterjevalec. Morali smo ga likvidirati. Potem sta obe enoti krenili proti Vremščici in Podragi. Dogodki so si hitro sledili: akcija pri Ambrožici, v kateri smo pridobili nekaj orožja in municije, pohod proti Nanosu, ustanovitev Brkinske čete v Suhorskem gradu, kjer so me imenovali za komandirja in potem umik iz Brkinov v goriške gozdove zaradi nevzdrž-

ne italijanske premoči, pa spet nove akcije. Trenutkov zatišja je bilo malo. Vedno je bilo treba misliti in snovati naprej. Bili smo samorastniki in hoteli smo dokazati, da smo vendarle ljudje, da nam ni za sovražnikove žrve, pač pa le za svobodo naše zemlje.

Medtem ko so bili bratje med partizani, pa je življenje Maslovih doma teklo svojo pot. Pravzaprav so vsi vaščani občutili tesnobo neprestanega sovražnikovega nadzorstva in razvpite velike nagrade na Karlovo glavo. Med Ostrožani pa ni bilo izdajalcev.

Pogled mojega sogovornika preleti obronke Brkinov, na katerih male vasice s skrbno pokošanimi pašniki in obdelanimi polji nastavlja svoja lica zgodnjemu jesenskemu soncu. Vsako leto zaorje traktor tod nove brazde, novo brazdo pa je zaoralo tudi življenje tukajšnjih ljudi. »Kamorkoli smo prišli, povsod so nas Brkinci lepo sprejeli,« pravi Karlo, »zato smo jim dolžni danes dati pogoje za boljše življenje. Če so ob robu naše jugozahodne republiške meje, to še ne pomeni, da mora biti tudi vse

Narodni heroj Karlo Maslo-Drago

drugo obrobno, kakor se zdi, da je bilo dolgo časa. Borci smo se skupaj z drugimi vaščani Ostrožnega brda zavzeli za asfaltno cesto, podaljšek vodovoda iz Preloži in kanalizacijo po vasi. Ob sodelovanju predsednika skupščine Ilirske Bistrice Bojana Brozine smo iz delovnih organi-

Prijateljski stiski rok, ki so se mogoče šele po štiridesetih letih spet srečale

zacija nekaterih primorskih občin zbrali toliko sredstev, da smo načrte lahko uresničili. Z novimi pridobitvami pričakujemo tudi napredek. Eno pa bi še posebej rad priporočil Ostrožanom,« je poudaril Karlo, in da bi to še podkrepil, pokazal s prstom na svojo beležko: »da bi se še bolj posvetili živinoreji, perutnini in tudi sadjarstvu naj bi obnavljali, saj so bili včasih ljudje tod zelo znani sadjarji. Menda ste že slišali za brkinsko slivovko. Čeprav je zaslužek v industriji lažji, je vendar v zemljo vsajen trud tisti, ki daje vasi življenje.« Pa to zapišite, se oglasi še predsednik KS Leopold Krebelj, ki je vse doslej tiho stal ob strani, da so Brkinci čvrsti in odločni ljudje, da jih pridobitev osnovnih sredstev – ceste in vode – ne bo uspavala, ampak jim bo pripomoček pri ustvarjanju novega življenja. Zato smo hvaležni vsem, ki so nam pomagali pri tem velikem koraku, tistim, ki so dali veliko, in tistim, ki so dali malo. Najbolj pa smo hvaležni borcem z Ostrožnega brda, ki niso bili pri tem nič manj aktivni kot med narodnoosvobodilnim bojem.

Poglobljena v pogovor z narodnim herojem naenkrat presenečena obstanem. Kakor da so v hipu iz zemlje pognali vsi ti ljudje in obrasli prostran grič nad vasico; tisti, ki so se tod bojevali, tisti, ki so drugje doživljali vojno in tisti, ki so še premladi, da bi bili lahko partizani. Tu stojijo kot priče preteklosti in zagotovilo prihodnosti. Marsikatero podrobnost na-

rodnoosvobodilnega boja je čas zabrisal, ni pa zabrisal veličine njegove podobe in jasnosti njegovega izročila. V teh ljudeh živi, v prijateljskih stiskih rok, ki so se, mogoče po štiridesetih letih, spet srečale, v plapolanju zastav na visokih drogovi, v besedah govornikov, med vrsticami recitatorjev, v pesmi upornih primorskih ljudi, med koraki, ki prepletajo čas in prostor.

Počasi stopam med njimi. Skoraj si ne upam motiti pogovorov majhnih skupinic. »Slabo, slabo je bilo enainštiridesetega in potem vsako leto slabše,« pravi Henrik Štemberger s Kuteževega pri Ilirski Bistrici in že nadaljuje svoj pogovor s tovarišem Leopoldom Moreljem in Ivanom Vičičem iz Košanjske doline o tem, kod so vodile partizanske kurirske poti, kako so sedaj zaraščene, kje so se partizani shajali, kako je bilo dobro, da sta bila pri hiši vsaj fižol in krompir, ko je prišla v vas številčna Istrska četa, in kako so 3. maja 1945 prišli Nemci v Bistrico.

V vojaški uniformi se nam pridruži operni pevec Ignac Junkar, ki služi vojko v domu JLA v Ajdovščini in se v tem času največ ukvarja z zabavno glasbo. Na današnji osrednji proslavi na Ostrožnem brdu je to njegov 102. nastop v armadi. Kot vojak na Primorskem na poseben način doživlja spomin na vstajo primorskega ljudstva. »Koliko poguma vlije utrjevanje partizanski četi ena sama pesem, kako dvigne plamen upora ena sama pesem, kak-

šen strah vlije v kosti sovražnika ena sama uporna in odločna pesem – o tem govorijo tradicije naše revolucije in danes tega ni treba posebej poudarjati, danes gre samo za prepletanje s tradicijami,« pravi Ignac, ki pa pri tem prav nič ne zapostavlja vojaške pripravljenosti, vedno in povsod.

Besede recitatorjev, ki prihajajo iz zvočnikov, nas preglasijo: »Dvignimo prapor revolucije... Kdo bo krotil mladost, ki razvname pravičen boj? ... Mi gremo naprej kot silen vihar, v široka obzorja, naprej, do našega morja...«

»Sli smo naprej,« pravi Branko Babič, član RO ZZB NOV Slovenije in z roko opiše polkrog po zraku: »Vsa ta brda smo nekoč hajkali. Danes nas je pripeljala sem misel na Brkince, na te dobre ljudi. Srečni smo, da se lahko spet najdemo.«

Med praporoma prve Brkinske čete, ki ga nosi Ivan Bubnič Drago in 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič v rokah Zorana Špacapana-Dušana, stoji Lojze Kristančič-Minko. Tudi on je bil v Brkinski četi vse od oktobra 1942. Oži-

Kakor da so iz zemlje pognali vsi ti ljudje – priče preteklosti in zagotovilo prihodnosti

vi spomin na Ozeljan, kjer je bil ustanovljen 1. primorski bataljon, spominja se boja v Kozjanah, zagnanosti brkinskih ljudi in njihove zvestobe revoluciji. Ponosen je, da se prav ta košček naše domovine danes razvija. »Nismo se bojevali zaman,« pravi Minko, »toda boj še ni končan, le da je drugačen – ne več z orožjem, pač pa z delom in prizadevanji za lep-

ši jutri.« Sicer pa so se vsi trije zedinili v misli, da je želja tamkajšnjih borcev varovati priborjeno, ob odkritih napakah pa pokazati tudi na tiste, ki so napake zagrešili in to zatreti. »Zavedamo se,« pravijo, »da smo posebno pozornost dolžni naši mladini. Pomagati jim moramo, ne pa jih samo grajati. Vsak mladinec je revolucionaren in nekam mora usmerjati svoje ideje. Za to pa potrebuje mentorja, sicer v današnjem času kaj lahko skrene s poti.«

Čeprav že tolikokrat izrečeno vprašanje, tudi danes nistem izpustila priložnosti, da mlade vprašam, kaj menijo o borcih, o revoluciji in o tradicijah te revolucije. Iz mladinske organizacije Postojna so prišli na Ostrožno brdo mladinci in mladinke kot predstavniki pohodne brigade Artiljerji-prekomorci, ki deluje že nekaj let. »Pohodi, sodelovanje na proslavah – vse pač počnemo z namenom ohranjanja revolucionarne tradicije. To za nas ni le fraza. Noben pohod ni zaradi pohoda samega, nobena proslava zaradi nje same. Spoznavamo zgodovino narodnoosvobodilnega boja in

vse, kar se je tkalo v njem, skozi boj čutimo veličino svobode in vemo: dolžni smo nadaljevati začrtano Titovo pot. Naši pohodi nas pri tem zbližujejo.«

In kakor da še pesem hoče potrditi obljubo mladega rodu, prav tedaj zadoni: »Dokler tu so brigade, kdo zemljo nam ukrade, na Slovenskem smo mi gospodar!«

Ziva Drole

Ljutomer

Naš trden dogovor

Kar 263 borcev je zgubila Peta prekomorska brigada Ivana Turšiča-Iztoka v zadnjih šestih mesecih druge svetovne vojne na svoji bojni poti od Splita do Slovenije.

Zdaj imajo borci Pete prekomorske brigade v Celju svoj domicil, v nedeljo, 13. septembra pa se jih je več kot šeststo nekdanjih borcev zbralo na tovariškem srečanju v Parku prvega slovenskega tabora v Ljutomeru, kjer so skupaj s številnimi gosti iz sosednjih slovenskih in hrvatskih občin obujali spomine na prehojene bojne poti.

Ljutomer je bil v nedeljo in tudi že nekaj dni prej slavljavnostno odet in v pričakovanju številnih gostov. Že v soboto so odkrili v galeriji Trstenjak razstavo fotografij in številnih ohranjenih dokumentov, ki v besedi in sliki predstavljajo brigadno bojno pot. V nedeljo

dopoldan pa je v nekdanji komandant Pete prokomorske brigade Stane Mahne v Parku prvega slovenskega tabora odkril pred nekaj tisočglavo množico obiskovalcev spominsko obeležje devetim padlim borcem te brigade, ki so bili doma iz Ljutomerske občine. Slavnostni govornik na tem srečanju je bil predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik, ki je najprej opisal bojno pot Pete prekomorske brigade, njihov pomen v našem skupnem boju za svobodo in naše poti ter prizadevanja za neodvisnost, samostojnost, neuvrčenost, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, samoupravljanje itd.

»Nismo si izbrali ravno lahke poti razvoja,« je med drugim dejal Janez Vipotnik, »kajti na njej srečujemo veliko težav. Prav zdaj smo sredi zagatnih, hu-

dih gospodarskih zadreg, toda vedeti moramo, da te težave niso lastne samo nam. Imajo jih tudi drugi. Toda tako kot doslej bomo tudi te gospodarske težave premagali, če bomo dosledni, odločni ter delavni in nepopustljivi pri uresničevanju demokratičnih sprejetih sklepov.

Utrjevanje jugoslovanske skupnosti je sestavni del jedra naše biti. In nenehni napor o krepitvi skupne zgradbe so življenjski interes slehernega delovnega človeka. Dogodki na Kosovu so posledica birokratskega obnašanja, odločanja v ozkih krogih, zapiranja vaze... toda bomo prepričani, da se vsi pošteni ljudje Kosova, ob podpori cele Jugoslavije čvrsto postavljajo na noge, utrjujejo svojo enotnost z drugimi našimi narodi in narodnostmi ter si prizadevajo nadaljevati začrtano pot v okviru socialistične samoupravne Jugoslavije.«

Ob koncu govora pa je Janez Vipotnik v sklepnih besedah še posebej poudaril:

»Naj bo naš trden dogovor tudi na tem zborovanju, da smo vsi skupaj odločeni z vsemi silami prispevati k urejanju perečih težav naše družbe, da hočemo zato kar najbolj strniti svoje vrste in se zagrizeno lotevati vsak svojih posebnih in skupnih nalog, da hočemo krepiti enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti ter združeni okrog svoje partije v SZDL z vsem ustvarjalnim zagonom prispevati k uresničevanju Titovih in Kardeljevih zamisli o oblikovanju naše socialistične samoupravne skupnosti. Čim bolj učinkoviti bomo v izgradnji socialistične samoupravne prihodnosti, bolj bodo blestela takšna spominska obeležja, kakršno danes tukaj odkrivamo!«

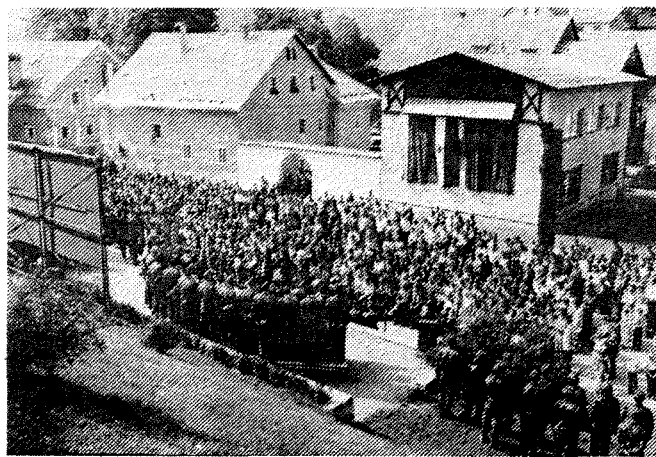
Štirideset let poljanske vstaje Trajen pomnik na slavne dni

Ob vznožju spomenika padlim borcem za svobodo, sredi Poljan nad Škofjo Loko, so minulo nedeljo praznovali štirideseto obletnico poljanske vstaje, časa v letu 1941, ko so številni domačini iz Poljan in vasi iz doline odšli med partizane in dvignili vso dolino v odpor proti okupatorju.

Poleg številnih domačinov iz doline, borcev in mladine, pripadnikov teritorialne obrambe in civilne zaštite, poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij škofjeloške in sosednjih občin so se slovesnosti udeležili tudi predstavniki predsedstva RO ZZB NOV Slovenije, predsednik predsedstva ZRVS Janko Japelj, narodni heroj tega kraja Maks Kermelj, narodni heroj Rudolf Hribernik-Svarun, medobčinski partijski sekretar za Gorenjsko Franc Krvina, borec in domačin iz Poljan, akademski slikar Ive Šubic ter številni drugi. Slavnostni govornik je bil dr. Marijan Breclj, član predsedstva SRS, medtem ko so kulturni program izvajali domači in škofjeloški pevci, žirovska godba na pihala, dramski igralec Rudi Kosmač in drugi.

Potem ko je dr. Marijan Breclj poudaril pomen vstaje Poljancev v prvem letu vojne in dejal, da brez te vstaje tudi dražgoške bitke ne bi bilo, in potem ko je orisal uspešnost partizanskega bojevanja v teh krajih, je dr. Breclj spregovoril še o današnjem družbenem in političnem razvoju, nalogah in težavah, ki jih moramo v sedanjih stabilizacijskih prizadevanjih prerasti. Govoril je tudi o naši zunanji politiki neuvrščenja, ki je nadaljevanje v boju izkristaliziranih načel o svobodi, miru in pravici do izbire lastne poti vsakega naroda, vsake države.

Eden od organizatorjev poljanske vstaje, narodni heroj Maks Kermelj je v svojem nagovoru spomnil zbrane na dneve vstaje v teh krajih 1941. leta ter po kulturnem programu slovesno odkril izreden spomenik poljanski vstaji: 21 kvadratnih metrov razsežno fresko, delo akademskega slikarja, do-

Množica se je minulo nedeljo zbrala ob srednjem spomeniku v Poljanah nad Škofjo Loko k proslavi štiridesetletnice poljanske vstaje. Ob tem dogodku pa so se zbrali in srečali tudi borci domicilnih enot Gorenjske

Fotografija iz vojnih dni: Rovte – odvažanja nemških vojakov na saneh po akciji Cankarjevega bataljona 12. decembra 1941

mačina, nekdanjega borca Iveta Šubica. Avtor je to zares obsežno in monumentalno delo podaril poljanski krajevni skupnosti in tako prispeval trajen delež k ohranjanju tradicij NOB z visoko kakovostno likovno stvaritvijo.

Mati s kruhom v roki – prispodoba doline in borec s puško ter neustrašnim obrazom – prispodoba vseh, ki so se dvignili v upor, si stojita nasproti, zadaj pa skupine borcev, terencev, domačinov. Obrazi so domači, prenekateri bi prepoznali med zbranimi na proslavi, prenekateri je mogoče podoben obrazom padlih, katerih

imena so vklesana na spomeniku: Justinom, Potočnikom, Ruparjem, Tuškom... Tistim s Četene ravni ali pa tistim z Dolenje Zetine, Javorij, Loma, Malenskega vrha... Pač vsem, ki so jim dali ljudje tega kraja v spomenik vklesati že pred dvajsetimi leti:

1941. ko vse se je balo in vse trepetalo, ste vi se uprli, pogledali srečo smrti v obraz;

in kar je le telo, se je razgorelo, zajelo v svoj ples je sleherni vas...

Bojana Žokalj-Jesih

Vstaja na Poljanskem je vzplamenela v močan ogenj

Gorenjska je bila poleg Ljubljane tisto območje v Sloveniji, ki sta ga poletna vstaja 1941. leta in narodnoosvobodilni boj najbolj razgibala. Sredi jeseni 1941. je bilo na Gorenjskem že 108 terenskih odborov OF in do novembra ni bilo nobenih večjih gestapovskih napadov na organizacije OF in KP. Podobno kot v Ljubljani je uspelo Osvobodilni fronti tudi na Gorenjskem izvesti 1. decembra množično demonstrativno akcijo.

V prvih dneh decembra 1941 (po novejših podatkih 2. decembra) je bilo pri Kocjanu v Bukovščici posvetovanje političnih in vojaških delavcev z Gorenjske, ki ga je vodil odposlanec Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in politični komisar Cankarjevega bataljona Stane Žagar. Na posvetu so sestavili natančnejši načrt za množično vstajo, ki naj bi imela središče zlasti v Poljanski dolini, ki so jo kot obmejno področje Nemci nameravali množično izseliti.

Za Poljansko dolino so se organizatorji odločili zaradi zelo razvitega narodnoosvobodilnega gibanja. Osvobodilna fronta je bila v dolini močno zasidrana in pri ljudeh je bilo tudi bojno razpoloženje, saj so domači aktivisti že sami izvedli nekaj diverzantskih in sabotažnih akcij, po vaseh pa je že bila organizirana Narodna zaščita. Ko se je na drugih področjih Gorenjske krepil sovražnikov pritisk na partizanske enote, jih je vodstvo pošiljalo v Poljansko dolino, kjer bi lažje kljubovale pritisku in si ustvarile nujno potrebno zaledje za prezimovanje in razširitev vstaje.

Precejšnja količina orožja, ki so ga imeli skritega prebivalci tega področja po razpadu bivše jugoslovanske vojske, je omogočila, da so se mogli udeleženci vstaje takoj oborožiti in začeti s partizanskimi akcijami proti fašističnemu okupatorju.

K odločitvi ljudi za množično vstajo je brez dvoma pripomogel tudi takratni vojaški in politični položaj v svetu. Ljudje so se bolj kot dotlej zavedali, da je konec fašističnega mita o bliskoviti vojni, saj je na vzhodni fronti sovjetski armadi uspelo ustaviti prodiranje nemške vojske proti Moskvi, na drugi strani pa so tudi Združene države Amerike stopile v vojno.

Navzočnost in akcije Cankarjevega bataljona, ki je v teh dneh ponovno uničil most pri Praprotnem, potolkel 12. decembra 46 Nemcev v Rovtah, 18. decembra vdrl v Poljane in čez nekaj dni izvedel drzno akcijo v škofjeloške zapore ter odhod njegovih patrulj po vaseh v Poljanski dolini, ki so povsod pozivale k vstaji, so razlogi, brez katerih bi vstaja ne imela tako širokega razmaha in ji tudi ne bi mogle slediti kasnejše vojaške akcije.

Po sijajni zmagi v Rovtah so borci odšli prek Poljanske doline in se povzpeli na Vinharje, nato pa k Ožboltu, kjer se jim je priključilo še nekaj novih borcev. Vest o veliki partizanski zmagi se je zelo hitro razširila po vsej Gorenjski in močno dvignila uporniški duh. Z vseh strani so začeli prihajati novinci, ki so se vključevali v bataljon; iz 41 vasi in zaselkov Poljanske doline je prišlo 245 novincev, večje število pa se jih je priključilo še od drugod, tako da je bataljon štel okoli 400 borcev.

Zaradi hitrega širjenja uporniškega vala so Nemci ukinili v kranjskem okrožju kar devet ali polovico orožniških postaj, med njimi tudi Gorenjo vas in Sovodenj. Partizanska aktivnost je okupatorja vznemirila toliko da je na zasedeno območje po porazu v Rovtah poslal še štiri policijske bataljone.

Cankarjev bataljon se je ves čas zadrževal nad Polja-

nam, čeprav so Nemci 25. decembra že začeli z ofenzivnimi akcijami proti bataljonu. V bojih za Poljane je sovražniku kljub velikim izgubam uspelo prodreti v Poljane z oklepnimi avtomobili, ni pa jim uspelo obkoluti partizane. Zato so Nemci zaprli območje med Poljansko dolino in nemško-italijansko razmejitevno črto. Dne 27. decembra je prišlo do ostrih bojev na območju Pasje ravni ter na Bukovem, Kovskem in Valterskem vrhu. Sovražnik je imel občutne izgube, medtem ko so štirje partizani padli.

Stab Cankarjevega bataljona je spoznal, da pritiska Nemcev ne bodo zdržali, zato so se umaknili proti Škofji Loki in 28. decembra prišli na Mohor, kamor je prišlo le še nekaj nad 200 borcev. Del mobilizirancev ni vzdržal pritiska sovražnika, pa tudi spoznanje, da vojne ne bo kmalu konec, je odločilo, da so številni novinci začeli zapuščati bataljon in odhajati na svoje domove.

Z Mohorja so cankarjevci 1. januarja 1942 prišli v Dražgoše, ki so prinesle novo zmago in slavo Cankarjevemu bataljonu.

Poljanska vstaja je bila ključnega pomena za nadaljnji razvoj partizanskega gibanja na Gorenjskem. Preprečila je izselitev prebivalstva iz Poljanske doline, brez nje ne bi bilo legendarne dražgoške bitke, saj je od skupno 220 borcev Cankarjevega bataljona, ki se je v Dražgošah spopadel z Nemci, bilo kar 129 udeležencev decembrske poljanske vstaje. Rezultat vstaje je bil tudi, da so morali Nemci okrepiti skoraj vse svoje postojanke z novimi silami, ki pa jih je bilo treba vzeti nekje drugod.

Franc Podnar

Gorjanci

Spominsko obeležje bolnišnici Kiri v Pendirjevki

Vsakoletno srečanje borcev Gorjanskega bataljona, ki so s svojo junaško epopejo v tem delu Dolenjske obrnili poseben list naše polpretekle zgodovine, pomeni za borce in prebivalce podgorjanskega sveta posebno slovesen dogodek. Letos so se zbrali pri gradu Prežek in na kraju, kjer je v letih 1943 in 1944 v Pendirjevki delovala partizanska bolnišnica Kira. Med svojimi ljudmi, s starimi prijatelji in znanci, ki so med revolucijo na ramenih prenašali skupna težka bremena, so se v prijetnem počutju spominjali prehojene poti.

Na kraju, kjer je v vojnih letih od konca oktobra 1943 do druge polovice marca 1944 delovala vojna partizanska bolnišnica Kira, je borec Gorjanskega bataljona Jože Penca-Deško odkril spominsko obeležje akademskega kiparja Vla-

dimirja Stovička iz Krškega. Govornik je dejal, da je bila bolnišnica Kira v hudoourniški soteski Pendirjevke varno zavetje ranjenim partizanom, nikoli ni bila izdana, niti se ji nikoli niso približali sovražniki. Delovala je vse do marčevskih dni leta 1944, ko je sprejela ranjene partizane 4. bataljona Cankarjeve brigade z Javorovice, potem pa je bila ukinjena, ranjenci pa so dobili varno zavetje v slovensko-hrvaški bolnišnici v Žumberku. Pri odkritju spominskega obeležja so sodelovali tudi trije partizani, ki so se v tistih dneh našli v Kiri. To je bil ranjeni partizan Franc Butara in člana »posadke« Kire, Martin Čukajne in Martin Rukše.

Na srečanju borcev pri gradu Prežek je zbranim spregovoril predsednik občinske skupščine Novo mesto, Uroš Du-

Jože Penca-Deško odkriva spominsko obeležje bolnišnici Kiri

lar, ki je dejal, da srečanje borcev Gorjanskega bataljona pomeni za prebivalce Gorjancev velik praznik. V vseh zadnjih letih so se borci Gorjanskega bataljona svojim nekdanjim in sedanjim gostiteljem oddolžili z »darili« neprecenljive vrednosti. V tem manj razvitem območju novomeške in krške občine so zrasle nove ceste (Planina, Leskovec), vodovodi in drugo. Vse to so zgradili tamkajšnji prebivalci s pomočjo in s prispevkom borcev tega bataljona. Letos so se jim oddolžili s spominskim obeležjem v Pendirjevki, seveda pa so bili ljudje še bolj veseli snidenja z nekdanjimi starimi znanci, ki jih niso pozabili.

Slavko Dokl

Tristo rdečih nageljnov borcem Dvanajste

Na Poljanah nad Šmarjami pri Kopru je bilo preteklo soboto v okviru proslav 40. obletnice vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije tovariško srečanje borcev in bork 12. SNOUB, ki so hkrati počastili tudi 38. obletnico ustanovitve svoje enote. Čeprav je bila ta enota ustanovljena 24. septembra 1943 na Dolenjskem in se je tam predvsem tudi bojevala, pa so bili v njenem sestavu številni borci iz Istre in Slovenskega primorja. To pa je tudi vzrok, da je bila letošnja proslava na obalnem območju, kamor so prišli tudi številni borci, ki živijo v zamejstvu.

Borec Dvanajste Milo Ortenio je iz Trsta prinesel svojim soborcem tristo nageljnov. Udeležence slavlja je pozdravil v imenu pokrovitelja skupščine občine Koper njen predsednik Mario Abram, nato pa je imel slavnostno besedo eden izmed komandantov Dvanajste Vid Jerič. Potem ko je orisal bojno pot enote, ki se je uspešno bojevala tudi na Hrvaškem, je poudaril tole misel: »Borci smo bili, smo in moramo biti tudi v prihodnje re-

volucionarni, borbeni in pravični ter seveda delovni, kjerkoli delamo in živimo. Za nas ne sme biti politične upokojitve, malodušnosti in pasivnosti. Veliko dela imamo v krajevnih skupnostih, v ZRVS in nenavsezadnje v naši organizaciji ZZB NOV. Resda smo že v letih, toda smo prispevali in še bomo s svojimi izkušnjami pri utrjevanju Titove zasnove SLO in DS ter pri utrjevanju bratstva in enotnosti, kar je poleg svobode, kot je velikokrat poudarjal tovariš Tito, najpomembnejša pridobitev NOB.»

Vsem borcem, ki so letos izpolnili šestdesetletnico, so izročili spominska darila, avtor pesmi Dvanajste SNOUB, rezervni major Lojze Šonc-Tomi pa je prejel red republike s srebrnim vencem. Po kulturnem programu, v katerem sta sodelovala tudi Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič in godba na pihala iz Pridvora se je začelo tovariško srečanje in oživljali so spomine, ki so se prepletali z naiogami današnjega in jutrišnjega dne.

Tekst in foto: Staš

Proslave, ki jo je začel predsednik območnega odbora skupnosti borcev 12. SNOUB Jože Kovačič-Joco, so se udeležili tudi mladina ter številni delovni ljudje in občani od blizu in od daleč

Pozdravno pismo

Letošnja proslava je na najbolj izpostavljenem delu naše socialistične jugoslovanske skupnosti, na najbolj odprti meji, kjer z ljudmi onstran meje gradimo prijateljske odnose in sodelovanje na temeljih neuvrščene politike naše države, hkrati pa to mejo toliko bolj varujemo pred vsakim morebitnim presenečenjem in tudi zato, da brez skrbi lahko opravljamo zahtevne naloge nadaljnje graditve naše družbe in gospodarstva kot temelja naše moči.

Ob naših prizadevanjih za stabilizacijo gospodarstva in družbenega razvoja nasploh pa še posebno budno varujemo bratstvo in enotnost vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, kar nam je v naši občini še posebna obveznost in naloga.

Nikomur in nikoli ne bomo dovolili, da bi načel in ogrozil našo enotnost ali spodkopaj naša prizadevanja za graditev lepšega jutrišnjega dne. Živo bomo prenašali dragocene tradicije NOB in revolucionarne izkušnje našega boja za svobodo in Titovo Jugoslavijo na mladi rod in še naprej tudi po naših močeh doprinali k trdnosti in ugledu naše domovine v svetu.

Predsedstvu SFRJ borci 12. SNOUB zbrani na Poljanah nad Šmarjami pri Kopru.

Bitka na Tisju

Letošnjo osrednjo občinsko proslavo v počastitev 40-letnice ustanovitve OF, vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije v občini Litija pripravljamo v spomin na bitko 2. štajerskega bataljona pred 40 leti na Tisju.

Decembra 1941 je bataljon dobil nalogo, da se z Dolenjske prek reke Save premakne na Štajersko, kjer naj bi organiziral oboroženo vstajo med prebivalstvom, ki so ga Nemci nameravali izseliti.

Štab bataljona se je odločil, da bo preboj prek Save izvedel v Litiji. Desni in levi breg reke Save sta hribovita in pokrita z gozdovi, prebivalci so bili organizirani v OF in naklonjeni NOB. Sovražnikova posadka v Litiji je bila povečini sestavljena iz Luksemburžanov, ki niso bili navdušeni za Hitlerja. Pri napadu na most in postojanko v Litiji naj bi sodelovala tudi Narodna zaščita, ki je bila številčno in organizacijsko zelo močna.

Zaradi izdaje položaja bataljona, ki se je za napad pripravljala na Tisju, naloga ni bila opravljena.

Z ostrim napadom so Nemci skušali obkrožiti Tisje in bataljon uničiti.

Ker so imeli partizani pregled nad dolinami in robovi, po katerih bi lahko prišli Nemci, jim to ni uspelo. Iz okoliških postojank, Kamnika, Kranja, Zasavja so zbirali nove sile, da bi s premočjo zlomili odpor partizanov.

Štab se je zaradi takšnega položaja odločil za umik. Napasti Litijo in izvesti prehod čez Savo, ni bilo več mogoče, saj so Nemci dobili velike okrepitve. Boj na Tisju je bil eden izmed prvih večjih bojev, ki jih je ta dobro organizirana enota vodila pod izkušenim vodstvom treh legendarnih komandantov: Franca Rozmana-Staneta, Dušana Kvedra-Tomaža in Petra Staneta-Skale.

Premik, ki ga je bataljon tako sijajno izvedel, je Nemce in Italijane nekaj dni pošteno begal. To je bil eden najlepših primerov partizanske taktike, saj so partizani obdržali pobudo ves čas v svojih rokah.

Ta in druge letošnje jubileje bodo borci, aktivisti NOB, mladina, delovni ljudje in občani, obeležili v nedeljo, 20. septembra 1981 ob 11. uri na Tisju nad Kostrevniško in Jablaniško dolino.

Lojze Kotar

Ob začetku slovesnosti je delegacija borcev Dvanajste odnesla venec k spomeniku padlim.

Hans Beimler

Prevedel: Tane Šinkovec

V morilskem taborišču Dachau

Leto 1933. Od velike morije, prve svetovne vojne, je minilo komaj poldrugo desetletje. Svet pesti v tem času huda gospodarska kriza, ki posebno hudo prizadene poraženo Nemčijo. Težak položaj in neurejene razmere, v kakršnih se znajde weimarska republika, izrablja Hitler, ki se tega leta polasti oblasti. Pri tem mu je za dosego tega cilja največja ovira močna komunistična partija. Da bi jo spravil s poti, uporabi izzivanje. Požgati da »rajhstag« (nemški državni zbor) in za požig obtožiti komuniste. To mu je izgovor za preganjanje in uničenje vsega naprednega v Nemčiji. Le mesec dni nato 22. marca 1933 ustanovi prvo koncentracijsko taborišče Dachau. Čeprav poskuša prikriti zločine, svet kmalu izve za grozodejstva, ki se dogajajo v nemških zaporih in taboriščih.

Poznal sem občutke delavcev in še boljše tiste mojih partijskih tovarišev. »Prostovoljno« položiti roko nase, bi pomenilo v očeh delavcev odreči se neizogibnim posledicam, ki izhajajo iz dejavnosti nekega revolucionarja. Se pravi: vzdržati, pa naj pride, kar hoče!

Noč se je počasi približevala in ko je bila ura okrog devetih zvečer je postajalo v baraki vse bolj živahno, glasno in nemirno. »Pripravi se!« sem si dejal, ko sem zaslišal rožljanje ključa v vratih in zamolkel, oduren zvok korakov. Oddaljili so se in čez nekaj trenutkov sem

zaslišal strahotno kričanje majorja Hunglingerja. Po številu udarcev, ki so si sledili hkrati, sem vedel, da je tokrat esesovcev, ki ga mučijo, več kot trojica. Mislil sem, da ne bodo nikoli prenehali s pretepanjem. Naenkrat so prenehali in slišati je bilo le zamolkle udarce.

Kot sem spoznal pozneje, je bilo slišati tako zaradi tega, ker so mučitelji obrnili bikovke in ga tolkli z debelim koncem. Kriki so bili vedno slabotnejši in nazadnje je bilo slišati le še hropenje. Končno so prenehali in že je bilo čuti, kako se odpira celica tovarša Götz. Znova isto. Kazalo je, da so dobili še več »pogumov«.

Bili so in bili.

Kot mi je ponoči dejal Götz, je bil v celici že šesti dan, in venomer se je ponavljalo to mučenje. Zdaj je prišla vrsta name. Šest tolovajev je vdrl v mojo celico, na čelu z morilcem Steinbrennerjem. Njihovi potni obrazi – bolj rečeno spake – in zmršeni lasje so mi dali vedeti, da so pošteno udrihali.

»Uleži se! Hitro!«

Tako je zaheval Steinbrenner. »Pridi, pridil!« se je drl. Zdaj naj bi se prepračil o tem, kar mi je prek dneva pripovedoval Götz. Bilo je v resnici huje, trikrat huje, kot to, kar sem doslej občutil na svojem telesu.

Medtem ko sta me dva tolkla z leve strani, druga dva pa z desne, so ostali »brezposelni« sekundirali z medklici: »Rdeča fronta!« – »Živela Moskva!« – »Živel Thälmann!« – »Živela svetovna revolucija!« in podobno. Če sem se od bolečin skrčil in zavalil v stran, so me tolkli tako dolgo po rokah in nogah, da sem se zavalil znova na trebuh. Ne bom pretiral, če pravim, da mi je vsak od teh zverin zadal najmanj 40 do 50 udarcev.

Toda to jim še ni bilo dovolj. Zdaj sem jim moral tako kot šolar učitelju pomoliti najprej levo in nato še desno roko, tako da so mi z bikovko naložili na vsako roko po prstih po deset udarcev. Prav toliko sem jih prejel nato še po hrbtini strani roke.

Prsti in hrbtina strani roke so bili tako otekli, da sem dneve dolgo komaj lahko kaj prijel z njimi. Ko so končno zapustili celico, sem upal, da bom imel sedaj mir, toda kmalu sem se prepračil, da sem se zopet zmotil.

Iz taborišča so pobrali večje število Židov in pretepli enega za drugim v »prazni« celici, poleg moje. Ko je končno okrog desetih zvečer zavladal mir, sem se poskušal uleči. Toda o spanju ni bilo govora, kajti nisem vedel, kam naj položim svoje razmesarjeno telo.

»Še vedno nisi uporabil vrvi?«

Naslednji dan se je začel z udarci in psovanjem. Zločinski Steinbrenner se je zadovoljil šele tedaj, če je lahko zarjovel v celico vsaj nekaj psovk, ki so jih spremljali udarci. Že prvega dne, ko so me pripeljali, so mi prinesli skodelo z žlico in nožem, a niti vode niti kruha mi niso dali. Dali so mi tudi milo in brisačo, a nikjer ni bilo vode, da bi se umil. Okrog enajste ure je postalo pred vrati znova živahno in moral sem se pripraviti na nov tepež. Toda niso prišli k meni, ampak k Hunglingerju. To je bilo divje pobijanje. Bilo je resnično grozljivo, ko sem poslušal udarce. »Dovolj je!«, je dejal eden od njih, ko so se pogovarjali in smejali pred celico. Tudi jaz sem bil prepričan, da je to dovolj.

Ze popoldne je prišla komisija, sestavljena iz okrajnega zdravnika, sodnega pisarja in dveh žandarjev iz Dachaua, da bi ugotovila vzrok smrti majorja Hunglingerja, kajti mož se je obesil. Verjetno je imela komisija celo pogum vprašati, od kod Hunglingerju vrv, kajti že kmalu po odhodu komisije je prišel v mojo celico zločinski Steinbrenner in moral sem sneti »mojo« vrv z vodovodne napeljave in jo pritrčiti na okensko mrežo. Nato sem moral postaviti pograd in ga z drugim koncem vrvi trdno privezati, da se ne bi, kot je ironično pripomnil Steinbrenner, »postelja prevrnila.«

Prepričan sem, da je bilo komisiji povedano, da je vrv, ki jo je uporabil Hunglinger za samomor, služila prav temu namenu. Drugače naj bi seveda vrv ostala tudi v moji celici, v primeru, če bi tudi jaz morda »podvomil.«

Zdaj sva bila v zaporu samo še midva s Seppom Götzem, zato pa sva morala toliko več prestat.

Desetkrat, petnajstkrat na dan so se s treskom odprla vrata moje celice.

»Vrvi še vedno nisi uporabil?« – »Radove-

Spominsko obeležje junakoma dražgoške bitke

Pobuda, da naj bi v rojstni vasi Hruševju v občini Postojna postavili spominsko obeležje vaščanoma, ki sta bila udeležena v legendarni dražgoški bitki, je stara že nekaj let. S pravo vnetostjo pa so se začeli pripravljati letos. Za ta slovesni trenutek so določili 22. avgust to je tudi dan, ko Hruševje praznuje

Franc Biček je obujal spomine na Ludvikovo in Edijevo bojno pot

svoj krajevni praznik. Odločitev ni bila težka: spomenik bo stal v neposredni bližini hiš, v katerih sta oba junaka zagledala luč sveta. To je v Hruševju tudi najlepši kotiček: »Pod lipo.« Lipa raste v neposredni bližini vaške cerkve, na kateri je vklesana letnica 1663. Drevo je ostalo trdno, kot narod, ki je živel v njegovi senci. Ni ga ukrotila tujčeva sila, ni klonil pred okupatorjevim nasiljem, ampak se je vztrajno bojeval za svojo svobodo, ki jo je sicer dočakal, tako plačal jo je s

krvjo. Za to svobodo sta darovala svoji življenji tudi vaščana Ludvik Ogrizek in Edi Tominc. Da bi se jima oddolžili, so vaščani Hruševja prav v senci te stoletne lipe postavili preprost, a veličasten pomnik: navaden kraški kamen, na katerem sta vpisani z železnimi črkami imeni: Edi in Ludvik. Predstavnik mladinske organizacije iz Hruševja, ki so na dan odritja spomenik prevzeli v varstvo, so se slovesno zaobljubili, da bodo spomenik ohranjali enako kot pridobitve NOB.

Edi in Ludvik sta odšla k partizanom že leta 1941. Sodelovala sta v veliko bitkah, tako tudi v dražgoški bitki v začetku januarja 1942. Pri Bičkovski skali je Bičkov vod, v katerem sta bila tudi takrat še mlada fanta iz Hruševja, kar tri dni držal položaje pred številčno vsaj 20-krat močnejšim sovražnikom. Tu sta Edi in Ludvik skupaj z soborci Cankarjevega bataljona preživela ure pekla. Po treh dneh boja za življenje, ob velikih izgubah so se potem umaknili na Mošenisko

planino. Tu so se skušali prebiti po 14 urah boja skozi sovražnikov obroč, in pri tem poskusu je umrl Edi v naročju sovaščana Ludvika. Ludvika Ogrizka pa so zajeli Nemci 14. septembra 1942 med strašno bitko v Uden borštu in ga poslal v mučilnico v Begunje, od tam pa v prvi polovici januarja 1943 v taborišče smrti v Mauthausen, kjer se je za njim izgubila vsaka sled.

Na slavnosti ob odkritju spomenika v Hruševju je bila navzoča tudi delegacija domoljubnega odbora Cankarjevega bataljona s soborcem Francem Bičkom (po katerem se imenuje znana Bičkova skala). Slavnostni govornik je bil predsednik občinske skupščine Postojna inž. Zvone Nastran. V kulturnem delu programa so sodelovali godba na pihala iz Postojne, Lovski oktet iz Postojne in učenci OŠ Hruševje. Slovesnosti se je poleg domačinov borcev NOV udeležilo tudi veliko število prebivalcev iz sosednjih vasi, med katerimi je bilo veliko zlasti mladine.

Stefan Bratina

Spomenik bo varovala mladina iz Hruševja

Naši znaki

Delovne akcije LMS 1947

Žal značke, ki vam jo danes predstavljamo, nimam v svoji zbirki in tako se je treba zadovoljiti s slabo in sivo fotografijo iz časopisa. Značka je posrečeno oblikovana. Trije vrhovi Triglava so kot znak OF in kot del slovenskega grba postali že pravi simbol slovenstva. Pred njimi so sekira, kramp in lopata ter spodaj napis. Nikar nas ne začudi, da je sekira v ospredju. Takoj bomo zapisali, zakaj je tako.

Leta 1947 je sodelovalo na zveznih in republiških delovnih akcijah skupno 12.700 slovenskih mladincev in mladink ter 554 pionirjev. Mladina je tudi zapisala, da je od tega števila delala na republiških akcijah 5443 mladincev, ki so opravili 927.044 delovnih ur ali 132.592 delovnih dni. Največja zvezna akcija je bila proga Šamac-Sarajevo. O njej se da razmeroma pogosto prebrati to in ono, o slovenskih akcijah pa skoraj nič. Regulacijo goriškega Lijaka in njeno značko smo že predstavili, in zato ne bi ponavljali že zapisanega. Ob tem se pojavi tudi zanimivo vprašanje, ali so bili do značk Delovne akcije LMS 1947 upravičeni mladinci z vseh akcij v letu 1947 ali samo mladinci z akcij, ki niso imele posebnih značk. Skoraj gotovo niso dobili teh značk udeleženci zveznih akcij. Glede na to, kako so redke, bi se dalo tudi sklepati, da so res bile namenjene samo brigadirjem na Slovenskem, kjer ni bilo posebnih značk. Taka široka opredelitev pa je po svoje razumljiva, saj ne bi bilo mogoče ustano-

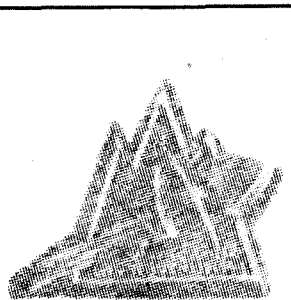
viti posebne značke za vsako izmed mnogih gozdnih delovnih prostorov. Ali bi bilo treba odšteti od prej navedenega števila 5443 brigadirjev na Slovenskem število mladincev na Lijaku in bi dobili približno število značk LMS 1947? Kdo ve...

Gozd je veliko slovensko bogastvo in za njegovo izkoriščanje so potrebne ceste. Tako so leta 1947 delale mladinske brigade gozdne ceste. Ob 29. novembru je Mladina poročala, da so brigadirji delali gozdne ceste: Rudno-Rastovka v okraju Škofja Loka, Lukanja-Jurgovo v okraju Slovenske Konjice, Draga-Kolen v okraju Kočevje, Razpotje-Suhi travnik v okraju Prevalje, Duplje-Konjski vrh v okraju Mozirje, Ravno-Borovec v okraju Kočevje, Červanova cesta-Kraguljev vrh v okraju Novo mesto in Podvelka-Rdeči breg v okraju Maribor-okolica. Dolžina vseh teh cest je bila okrog 30 kilometrov. Štiri brigade so bile progla-

šene za udarne, ena dvakrat. Za udarnike je bilo razglašeno 87 mladincev. Od 15. julija do 28. avgusta je delala pri gradnji gozdne ceste na Jelovici brigada tehnične srednje šole Franca Rozmana - Staneta. Štela je 105 brigadirjev. Proglašena je bila za dvakrat udarno. Ob koncu avgusta so bile glede na dvomesečne dosežke pri delu na gozdnih cestah v Sloveniji proglašene za udarne: 5. mariborska MDB Marice Kerenčič, 1. konjiška MDB Milenka Kneževića, Gorenjska Bičkova MDB in Dolenjska MDB Čapajeva. Pohvaljeni sta bili 1. savinjska MDB Franca Žmavca in 16. ljubljanska MDB Vere Šlander. Imena brigad so prepisana iz Mladine in ni gotovo, da si ni novinarski poročevalec privoščil nekoliko svobode ali površnosti pri imenih brigad. Najboljšo sliko bi seveda dalo gradivo iz arhivov brigad - če so kje. Z jesenjo so odšle v gozdove tudi mladinske brigade na sečnjo lesa. Tako je bilo v začetku septembra sklenjeno, da bo Ljubljana poslala svojo 21. brigado na sečnjo drv za zimsko kurjavo pod Snežnik, v gozdove pri Litiji in v Jelesov žleb. V začetku oktobra so začeli delati v gozdovih pri Šmartnem pri Litiji 104 mladinci in mladinke iz Ljubljane, ki so sestavljali prvo gozdno mladinsko udarno brigado Pavka Korčagina. Do sedmega novembra so dali Ljubljani 2000 kuhičnih metrov drv za kurjavo.

O drugih akcijah iz leta 1947 pa prihodnjič.

Janez J. Švajncar

Če bi bila slika bolj ostra, bi se dalo na znački prebrati napis DELOVNE AKCIJE LMS 1947

den sem le, koliko časa se boš še javljal? Ti si vendar čisto navadna strahopetna svinja. Če bi imel značaj, potem bi bil tudi toliko pogumen, da bi se končal.« Takšne in množico podobnih surovosti sem moral poslušati vsak dan nekajkrat. Tako so pretekli štirje dnevi. Vsak je bil enak prejšnjemu.

Na večer četrtega dne je prišel kot vse prejšnje dni, »sturmführer«, in me vprašal v prav takšnem tonu, kakršnega smo navajeni, če se prijatelja med seboj povprašujeta, kako gre: »No, Beimler, kako gre? Imaš mogoče kakšno pritožbo ali željo?« »Imel bi prošnjo«, sem odvrnil - »In kaj želiš?«

»Tu sem že štiri dni in do tega trenutka nise dobil niti vode niti kruha. Ne vem, če pomeni »strogi zapor« tudi popoln odvzem hrane. Poleg tega doslej še nisem imel priložnosti, da bi se umil.«

»Da se tu ne dobi nič jesti?« je vprašal zločinskega Steinbrennerja. »Da, danes bo dobil nekaj«, je bil njegov odgovor. Kmalu nato sem dobil rezino črne klobase, kos kruha in skodelo toplega čaja. Tudi tovarišu Götzu so dali milostno enak obrok kot meni. Pripomniti moram: čaj je bil prva in zadnja topla jed, ki sem jo dobil v štirinajstih dneh v Dachauu.

Zbolel sem

Petega dne, pravzaprav že prejšnjo noč sem dobil hude bolečine v trebuhu in premišljeval sem, če bi sporočil, da sem bolan. Mislim, to nima vendar nikakršnega smisla, kajti tolpa bo nad vse vesela, če bom dejal, da sem bolan. Ko so se nato odprla vrata in je namesto zverinskega Steinbrennerja stal pred menoj njegov kolega, po imenu Marx (!) - (še danes me zgrabi jeza, če se spomnim njegovega imena, kot da bi to pomenilo novo mučenje) - sem ga vprašal, če je v taborišču tudi kakšen zdravnik. Ko mi je potrdil, sem

izrazil željo, da bi me pregledal. »Da, v redu«, je dejal in ko sem se na to lahko celo prvič umil, je zopet izginil.

Bolečine so bile vedno hujše, toda o kakšnem zdravniku ni bilo nič slišati. Šele okrog enajste ure dopoldne je prišel Steinbrenner z nekim jetnikom. Moral sem se sleči in uleči na pograd, nakar me je jetnik pregledal.

Nato so me odvedli na drugi konec barake, kjer je bil bolniški revir. Po ponovnem pregledu je menil jetnik, za katerega sem smatral da je verjetno zdravnikov pomočnik in da bo pravi zdravnik šele prišel, da mi temperatura narašča, in da je nevarnost vnetja silepiča. Na podlagi takšne diagnoze so poklicali bolničarje in naročili avto. Šele sedaj sem izvedel od nekega tovariša, ki je bil zaposlen v revirju, da ni bil jetnik, ki me je pregledal, nihče drug kot tovariš dr. Katz iz Nürnberga. Zaprt, da je zato, ker je Žid, zdaj pa opravlja svojo »prakso« v taborišču. V samem revirju je že ležalo več jetnikov, od katerih so večino tako hudo mučili, da so jih morali sprejeti v bolniški oddelek. Med njimi je bil poslanec tovariš Fritz Scharper iz Nürnberga in mlad židovski trgovec, ki se je v celici obesil na vrvi, ki mu jo je prav tako dal upravnik Vogel »za vsak primer, če bi obupal«. Tolpa je mladeniča najprej strahotno pretolkla, nato pa opazovala, kaj bo počel. In res se je obesil, a so ga še pravočasno »odkriili«. S tem so hoteli zavesti javnost, da nimajo nobenega interesa, da bi jetnik napravil v taborišču samomor.

Okrog poldneva so prišli sanitejci z avtomobilom. V spremstvu nekega sanitejca varnostne policije so me prepeljali v Münchensko bolnišnico. Ko sem opazil, da imajo vsi štirje zdravniki, ki so me pregledovali, na belih zdravniških plaščih pripet znak morilcev (kljukasti križ), sem kaj malo verjel, da bi me tu zdravili v redu.

Določili so mi »posebno sobo«. Okno je bilo zamreženo z železno rešetko. Že čez ne-

kaj minut sta se pojavila dva esesovca iz političnega oddelka in se usedla ob vznožju moje postelje. Tu naj bi me stražila. Od zdravnikov predpisano terapijo - vroče obloge, klistir, ricinusovo olje in dieto - je opravljal bolničar.

Prvega maja popoldne ob enih sta se nenadoma pojavila v sobi dva mlajša civilista, s kljukastim križem na zavihkih. Nekajkrat sta, očitno precej živčna, prekorajala sobo, ne da bi zinila besedico. Medtem ko sem si ogledoval ta nenavaden obisk in premišljeval, kaj naj bi pomenil, se je oglašil eden od njiju:

»No, Beimler, vstanite in se oblecite. Šli boste znova v bolniški oddelek stadelheimskih zaporov.«

Dejal sem mu, da se ne morem obleči, ker nimam obleke, in da spoh ne morem hoditi.

»Obleko vam bodo že prinesli, iti pa ne bo treba dlje kot do avtomobila. Za prevoz v Stadelheim čaka spodaj osebni avto.«

Nehote sem se zgrozil. Prevoz jetnika z osebnim avtomobilom, ne obeta nič dobrega. Spomnil sem se Rose Luxemburg in »Karla Leibknehta. Oba so »odpeljali« iz hotela Eden z osebnim avtomobilom.

»Ne morem hoditi«, sem jih dal znova vedeti. Med tem je prišel bolničar, da bi mi vzel termometer.

»Kaj tale res ne more hoditi?« - »Seveda ne more«, je odvrnil bolničar, ki sem mu že prej pripovedoval, kaj so počeli z mano in mu pokazal svoje razbičeno telo. Vedel je, da me je ob prihodu na policijo eden od tolovajev brenil s konico škornja v trtico, in da so me nameravali celo sadistični zdravniki zaradi neprestanih hudih bolečin prav danes obsevat.

Nacisti sta bila razočarana. »Tedaj ga bodo morali prepeljati znova sanitejci«, je dejal eden od njiju. - Zapustila sta sobo. Že čez nekaj minut sta res prišla dva sanitejca, me položila na nosila in me odnesla v rešilni avtomobil. Kot sem zvedel kasneje, sta imela

navodilo, naj me zapeljeta najprej na policijsko poveljstvo. Avto se je res ustavil pred vhom v policijsko poslopje. Eden sanitejev je vstopil v zgradbo, drugi pa je ostal pri meni. Trajalo je precej časa, preden se je vrnil, z njim pa, na moje presenečenje, dva druga policista. Prejšnjih dveh nisem več videl.

Toda v Stadelheimu me niso dali v bolniški oddelek, niti ne med politične jetnike, ampak so me vrgli v celico, ki je bila namenjena kriminalcem. Vzeli so mi mojo obleko in mi prinesli črno zaporniško. Od svojih stvari nisem smel obdržati niti robca. Mojo zahtevo, da bi me dali v bolniški oddelek, je sanitejec zavrnil in cinično pripomnil: »No, tudi tu ni slabob.«

Ze prvega dne so je nekdo od krvnikov zadrli skozi linico na vratih celice: »Ubijte že vendar tega psa!«

Bil sem prepričan, da sta imela že kriminalista, ki sta me prišla iskat v Münchensko bolnišnico, ukaz, da me ubijeta med potjo v osebne avtomobilu.

Toda rešila ni uspela. Po treh dneh sem se znašel znova v policijskem zaporu. Komaj sem se priprijel, da bi napisal pismo otrokom in ženini staršem, so prišli in me odpeljali spet v Dachau.

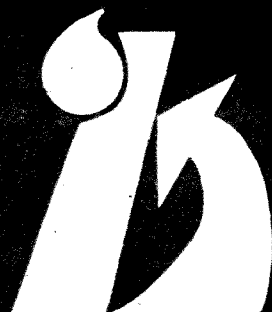
»Ne pozabite na Rahmo!«

Zelo me je potrla, ko sem ugotovil, da so z menoj v istem transportu za Dachau tudi tovariši Fritz Dressel, mestni poslanec, okrajni sekretar Rdeče pomoči Max Holy in Münchenski svetnik Josef Hirsch. Potrt nisem bil le zaradi tega, ker sem vedel, da bodo dachauski zločinski pomočniki zagnali od veselja huronski krik, ko bodo prišli v njihove zločinske roke z enim udarcem kar štirje znani funkcionarji, ampak bo morilec to tudi povod za nova mučenja novincev.

Se nadaljuje

KOMUNALNO GRADBENO PODJETJE ILIRSKA BISTRICA

opravlja vsa komunalna
in
proizvodnogradbena dela

trgovsko podjetje

Istra-benz

koper, vojko nabrežje 10

Prodaja naftnih derivatov na
bencinskih servisih širom Slovenije in Istre

Slikoplast
66000 KOPER

Podjetje za izvajanje zaključnih gradbenih del

Koper, Ul. 15. maja 5/b
tel: 23-261 in 23-282

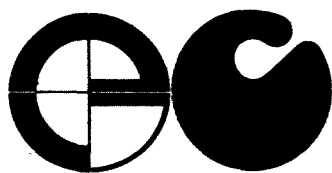
Dejavnost: izvajanje vseh vrst obrtniških zaključnih del v gradbeništvu,
kot: polaganje parketa, plastičnih tlakov, podolita in linoleja, gume, vinil,
azbesta in tapet – soboslikarske in pleskarske usluge, polaganje
keramike, izdelavo plastičnih svetlobnih napisov, displayev in
črkoslikarske storitve ter izvajanje vseh vrst drugih del, ki dopolnjujejo
glavno dejavnost.

GRADBENO
PODJETJE
BEŽIGRAD

BEŽIGRAD LJUBLJANA PODMILŠČAKOVA 24

TELEFONI TOZD I. 317-848
TOZD II. 313-144
TOZD III. 313-427
TOZD IV. 341-977
DSS 313-281

emona hoteli, ljubljana
tozd terme čatež, brežice

telefon: (068) 61-010, 61-011, 61-811
telegram: terme čatež
telex: 35795 terme

8 zdravnikov
številni fizioterapevti
zdravstveno pomožno osebje
8 maserjev in maserk
3 hoteli Terme, Zdraviliški dom in Mo-
krice
7 letnih bazenov
3 pokriti bazeni
televizijske in sejne dvorane
2 veliki restavraciji
veliko grilov in okrepčevališč
večstezno keglišče
minigolf

6 teniških igrišč
veliko športno igrišče
lepi parki
čudoviti izleti
kavarna
2 telovadnici
2 savni
miečna restavracija in drugo
vas čaka

TO-MO-DI

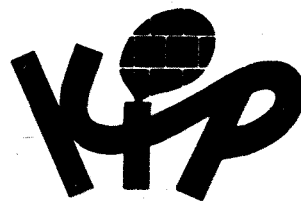
**TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO**

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13

Tel. 22-113, 20-641

Telex 31420 YU KIP

Tekoči račun 50103-601-23230

**PODJETJE ZA PTT PROMET
KOPER n. sol. o.
Azienda PTT Capodistria r. sol.i.**

TELEKS 34213
TELEFON 22-551

LADJEDELNICA
SHIPYARD

2. OKTOBER p.o. IZOLA

KOMUNALNO PODJETJE PIRAN
— AZIENDA COMUNALE PIRANO —

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB — Piran, Costa JLA 81
COMUNITA DI LAVORO DEGLI UFFICI COMUNI — Pirano, Strada dell'APU 81

Vsak četrtek tednik »TV-15«
Naročam tednik »TV 15« za najmanj eno leto

Ime in priimek

Ulica, hišna št.

Kraj

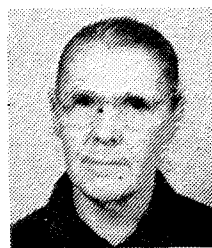
Pošta

podpis

Albin Noč-Tomaž

Pokopali smo ga junija na pokopališču v Planini pod Golico. Rojen je bil leta 1898 v Javornškem Rovtu. Poleti 1943. leta se je priključil NOG, že prej pa je bil simpatizer in podpornik. Postavljen je bil za sekretarja prvega vaškega odbora. Februarja 1944 je skupaj s hčerama odšel k partizanom in bil odgovoren na terenski karavli sektorja 1 okraja Jesenice. Tudi po vojni se je aktivno vključil v izgradnjo oblasti. Bil je odlikovan.

Terezija Polajnar

Rojena je bila pred 85 leti v vasi Smihel pri Žužemberku. Bila je prava partizanska mamica. Pri njej so se skrivaj zdravili ranjeni borci. Leta 1944 je bila cela Polajnarjeva družina izdana. Mater Terezijo so domobranci zaprli v Novem mestu. Tudi po osvoboditvi se je Terezija vključevala v graditev nove Jugoslavije. Maja smo jo pokopali na pokopališču v Stari cerkvi pri Kočevju.

Jože Mlakar

Junija smo pokopali na pokopališču v Dolu pri Ljubljani 82-letnega Jožeta Mlakarja iz Zajelš. Vsa vojna leta je aktivno in organizirano delal za NOG. Po vojni se je vključil v izgradnjo domovine.

Marija Brežnik

Marca smo se na pokopališču Smartno v Rožni dolini poslovili od zavedne in trdne slovenske kmečke matere 87-letne Marije Brežnik. Vsestransko je podpirala NOG.

David Andrič

Rodil se je pred 75 leti v Kruševcu v Srbiji. Kot kovač je od 1942. leta delal v Krajujevačkem odredu. Spomladi 1944 se je priključil 17. diviziji. Bojeval se je široko po Jugoslaviji. Po osvoboditvi se je z družino naselil v Stari cerkvi pri Kočevju. Pokopali smo ga maja.

Alojz Brežnik

Rodil se je pred 54 leti v Brezovi. Že 17-leten mladenič se je aktivno vključil v NOV in bil odlikovan za hrabrost. Tudi po osvoboditvi je aktivno delal. Aprila smo ga pokopali na pokopališču v Rožni dolini.

Jožefa Perme

Na pokopališču Šmarje-Sap smo se februarja poslovili od 84-letne Jožefe Perme. Vsa vojna leta je skupaj z možem delala za OF. Dva sinova sta bila pri partizanih, Stanko je padel kot borec Pohorskega bataljona. Zaradi izdajstva so jo Italijani z možem in otroki internirali v Gonars. Mož je v internaciji umrl.

Jože Varlec

Na pokopališču v Pišecah smo marca pokopali 61-letnega borca Jožeta Varleca. Prisilno je bil mobiliziran v nemško vojsko in je v Normandiji pobegnil k zavezniškom. V Angliji se je prostovoljno javil v NOV. Bil je borec 5. prekomorske brigade in Gubčeve brigade. Po vojni je kmetoval na svojem posestvu in deloval v ZB NOV in krajevnih organih KS Pišce. Za zasluge v NOV je bil odlikovan.

Viktor Šuler

Rodil se je leta 1919. Januarja 1943 je postal partizan. Bil je gradnikovec in obveščevalni kurir 9. korpusa. Po vojni je delal pri utrjevanju takratne narodne zaščite, nato se je zaposlil v anhovski cementarni, posebno aktiven je bil v gasilstvu. Dobil je več odlikovanj za delo med vojno in po njej. Junija smo ga pokopali v Bovcu.

Marija Šimec

Na pokopališču v Dolu pri Ljubljani smo se poslovili od 85-letne Marije Šimec. Vse do internacije marca 1943 je aktivno delala za NOV. Iz internacije se je vrnila po osvoboditvi. Dolga leta po osvoboditvi je bila zelo aktivna zlasti pri organizaciji AFŽ.

Apolonija Pečnik

V starosti 84 let je umrla dobra partizanska mati in sodelavka v NOB. Rodila se je na Ojstrici pri Dravogradu. S partizani je vsa družina sodelovala na dravograjskem območju vse do 1941. leta. Pokopali smo jo na pokopališču v Črni.

Franc Jane

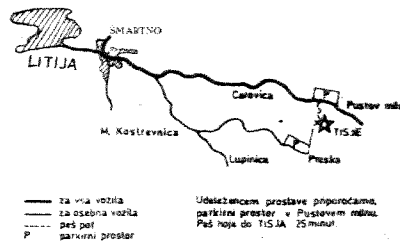
Junija smo se na tržiskem pokopališču poslovili od Franca Janca iz Bistrice pri Trzinu. Za OF je začel delati leta 1942, sredi leta 1944 pa je odšel v Kokrški odred ter se udeležil tudi osvoboditve slovenske Koroške. Tudi po osvoboditvi je bil aktiven.

Vabila

Občinski odbor ZZB NOV Domžale obvešča, da bo odkritje spominskega obeležja v Zg. Košezah pri Pečah v nedeljo, 27. septembra 1981, ob 10. uri, in ne ob 15. uri, kot je bilo pomotoma objavljeno v Občinskem poročevalcu. Vabimo vse borce, aktiviste in druge občane, da se udeležijo spominske slovesnosti.

Občinski odbor ZZB NOV
Domžale

Vabimo borce, aktiviste OF, mladino, delovne ljudi in občane na osrednjo proslavo v počastitev 40-letnice OF, vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije ter bojov 2. štajerskega bataljona.

Proslava bo v nedeljo, 20. septembra 1981, ob 11. uri na Tisju nad Kostrevaško dolino v občini Litija.

Se posebej so vabljeni borci 2. grupe odredov, Kamniško-zasavskega odreda, Zahodno dolenskega odreda, Dolenjskega odreda in aktivisti OF litijskega okrožja.

Priljubljeni odbor
Tisje 81

Druženopolitične organizacije in KS Lom vabijo na odkritje spomenika padlim borcem in žrtvam fašizma iz vasi Tolminski Lom, Kanalski Lom in Dolgi Laz.

Odkritje bo v nedeljo, dne 27. septembra 1981, ob 10. uri ob cesti Tolminski Lom - Kanalski Lom.

DPO in KS Lom

Vabimo borce 5. SNOUB Ivana Cankarja na zbor borcev s tovariškim srečanjem, ki bo v soboto, 26. septembra 1981, ob 18. uri v dvorani doma JLA v Ljubljani.

Zbor je posvečen 40-letnici ustanovitve OF, vstaje slovenskega naroda in 39-letnici ustanovitve brigade Ivana Cankarja.

Na zboru bodo tudi prejeli spominski znak tisti borci, ki ga do sedaj niso dobili.

Odbor

Krajevne organizacije ZB NOV Franc Ravbar - Črnuče, Reška Dragar - Črnuče, Črnuče - Gmajna in Nadgorica - Ježa vabijo vse borce NOV ter druge delovne ljudi in občane na odkritje novega spominskega obeležja na grobnici narodnih herojev in borcev NOV. Odkritje bo v soboto, 19. septembra 1981 ob 17. uri na pokopališču Črnuče.

KS Prevorje praznuje krajevni praznik v nedeljo, 20. septembra 1981.

Program praznovanja:

- 19. septembra 1981 ob 19. uri: taborni ogenj in pripovedovanje partizanskih dogodivščin borcev, v Krivici pri Seliču;
- 20. septembra 1981
- ob 9. uri odkritje spominskega obeležja 14. divizije in Tomičevi brigadi v Krivici pri Seliču s kulturnim programom;
- ob 12. uri odprtje igrišča;
- po proslavi bo srečanje borcev in aktivistov Kozjanskega.

Vabimo vse preživlele borce 14. divizije in aktiviste Kozjanskega, da se udeležijo tega srečanja.

ZB NOV in KS
Prevorje

Priprave za izdajo monografije 2. krajiške NOUB

Odbor za izdajo kronike Druge krajiške narodnoosvobodilne udarne brigade pripravlja ob pomoči vojnozaložniškega zavoda iz Beograda monografijo te enote. Hkrati pa odbor zbira tudi gradivo za Zbornik spominov iz narodnoosvobodilnega boja brigade. Zato prosijo vse preživle borce, sorodnike in prijatelje padlih in umrlih, da s svojimi spomini pripomorejo k popolnejši osvetlitvi bojne poti te znane brigade.

V prilogi monografije bodo objavili imena vseh padlih in umrlih borcev med vojno. Preživeli borci, sorodniki in prijatelji naj zato pošljejo podatke o letu in kraju rojstva, času in kraju smrti in pogreba. Prav tako prosijo preživle borce te brigade, neglede na to, koliko časa so bili v njenem sestavu, naj pošljejo kratke biografске podatke, če tega že niso storili. Odbor tudi prosi, da navedejo sedanji kraj bivanja in natančen naslov.

Odbor za izdajo kronike Druge krajiške NOU brigade prosi vse posameznike, še posebej pa krajevne in občinske organizacije zveze borcev NOV, da podatke pošljejo na naslov:

Gradski odbor Saveza boraca NOR Beograd - Sekcija boraca Druge Krajiške NOU brigade, 11000 - Beograd, Trg bratstva i jedinstva 9/IV.

Da ne bo pomote

V knjigi Griže z Zabukovico, ki jo je izdal osrednji odbor za koordiniranje proslav v Grižah in je bila dana v prodajo 4. julija 1981, sem objavil na strani 61 prispevek z naslovom Spomin na leto 1941. V tem prispevku pišem o pomožnem nemškem policistu (Hilfspolizei) Rojcu iz Zalca, ki me je prve dni julija 1941 aretiriral v Grižah. Ker so se po prodaji knjige pojavili dvomi o tem, kdo je Rojc, ker živi v Zalcu še imenjak Ivan Rojc, Kardeljeva 23, moram natančneje navesti, da sem mislil s priimkom Rojc - Hofspolizei na Slavka Rojca, ki je po osvoboditvi zaradi svojega odkritega sodelovanja z okupatorjem prejel zaslužno plačilo.

Peter Sprajc

Obvestilo

Borce Levstikovega bataljona in brigade obveščamo, da imajo svoj zbor v nedeljo, 27. septembra, ob 9. uri na dvorišču osnovne šole v Velikih Laščah. Nosijo naj vsa odlikovanja ali ustrezne trakove. Viatorjevi avtobusi z oznako Levstikova brigada - Velike Lašče bodo prevzeli borce brezplačno s Trga osvoboditve (Kongresnega trga) od 7. ure zjutraj naprej. Zadnji avtobus bo odšel ob 8.30.

Zboru bo poročal predsednik odbora Vencelj Kolenec-Venčeslav: o delu odbora, o načrtu za v prihodnje in finančnem stanju. Zbor bo potrdil predlog novega pravilnika in sestav odbora. Spomenice bodo prejeli vsi tisti, ki so poslali potrebne podatke. Pred zborom in po njem si bodo borci lahko ogledali tudi slikovno razstavo o Levstikovem bataljonu in brigadi v osnovni šoli. Potem bomo odšli na glavni prireditveni prostor v Dolnje Retje na proslavo 150-letnice rojstva Frana Levstika.

Po proslavi bodo delegati brigade obiskali grobove padlih levstikovcev.

Odbor 8. SNOB
Frana Levstika

Poizvedba

V ponatisnem seznamu 3. bataljona Tomšičeve brigade, ki ga je prinesel belogardišči Slovenec, so tudi tile podatki: **Bobek Pepca, roj. 3. 3. 1923, Vovče 5, kmečka hči, v NOV 29. 3. 1943.** Pepca je prišla aprila 1943 v 3. bataljon Tomšičeve brigade s Primorskega, ob kapitulaciji Italije pa je pripadala minerskemu vodstvu istega bataljona. Padla je baje 2. decembra 1943 ob napadu Nemcev in domobrancev iz Kočevja na kantonu tega bataljona v kočevski vasi Stari Breg, posebno junaško pa se je izkazala ob nemškem napadu na Cerknico 19. septembra 1943. Njene tovarišice menijo, da je bila doma iz okolice Tolmina. Poizvedovalci smo v vasi Volče pri Tolminu, a je nihče ne pozna.

Prosimo vsakogar, ki o partizanki Pepci Bobek kaj ve, da to sporoči na naslov: Franci Strle, novinar, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana ali po telefonu na št. 266-682 prek 061. Posebej bi radi izvedeli natančen naslov njenega najbližjega sorodnika in dobili njeno fotografijo.

Odbor 1. SPUB Tone Tomšič

Vezisti pred letno skupščino

Pododbor vezistov NOV za Gorenjsko, ki se je pred kratkim sestel na Mlaki v Radovljici, je obširno razpravljal o zbiranju gradiva za monografijo vezistov NOV. Pri tem so ugotovili, da so doslej opravili veliko delo in da ga imajo še veliko pred seboj. Akciji, ki so jo imeli v okviru zgodovinskih krožkov po osnovnih šolah, in pisno anketo so končali. Sedaj bodo nadaljevali z osebnimi obiski. Te bodo opravili člani komisije za zbiranje zgodovinskega gradiva, in sicer po območjih, kot so si jih razdelili 18. aprila na seji komisije v Skofji Loki. Obiskali bodo veziste, katerih imena in naslove bo sporočil Lado Lapajne, ki pri sekciji vezistov NOV Slovenije zbira to gradivo. Pripoved tovarišev je namreč potrebna zaradi pokrivanja vseh enot in območij, na katerih so delali vezisti NOV. Pri tem bo treba opisati predvsem delovanje vseh vrst zvez in njihovo učinkovitost. Imena in naslove bo dobil pododbor, ki jih bo razdelil med posamezne članke omenjene komisije.

Vezisti bodo letos še posebno lepo proslavili 26. september, dan zvez. Praznovali bodo namreč 40. obletnico roda za zveze JLA, ki se ujema s praznovanjem 40-letnice OF, vstaje in revolucije. Pododbor vezistov NOV za Gorenjsko je sklenil, da se bosta osrednje proslave v vojašnico Ljuba Serčerja 26. septembra udeležila dva člana. Na proslavo v Kranju bodo šli trije člani, proslave pri vojni pošti v Radovljici pa se bo udeležilo pet članov.

Dogovorili so se, da bo letna skupščina v petek, 30. oktobra, ob 18. uri na Primorskem pri Kranju, v prostorih delovne organizacije PTT. To bo hkrati tretje srečanje vezistov in delavcev PTT Gorenjske. Ob tej priložnosti bodo podelili priznanja vezistom jubilarom in objavili imena zgodovinskih krožkov na osnovnih šolah, ki bodo prejeli priznanja za sodelovanje.

Na seji so ugotovili, da morajo občinski aktivisti vezistov NOV v Kranju, Trzinu in Radovljici še enkrat pregledati sezname in kartoteke članov ter pri tem ugotoviti tovariše, ki za udeležbo v NOV še niso prejeli odlikovanj.

BRANKO BLENKUS

Srečanje s kurirjem

Dobili smo nalogo, da poiščemo kakega kurirja iz časa narodnoosvobodilnega boja in pokramljamo z njim o takratnem času. Spomnila sem se našega soseda Jožeta Rešeta. Stari oče mi je večkrat pripovedoval, da je bil Jože osebni kurir dr. Joža Vilfana. Stopila sem k njemu. Nič ni bil začuden ali nejevoljen, ker ga nadlegujem. Sedla sva za mizo in začel mi je pripovedovati:

»Dobili smo ukaz in še isto popoldne smo se štirje kurirji podali na pot. Nenadoma smo prišli v zasedo blizu vasi Ogrsko. Poslali so me v izvidnico. Ko stopim na glavno cesto, zaslišim za seboj v slovenskem jeziku: »Kdo si?« »Partizan,« sem odgovoril, takrat pa je za menoj zarovnjalo orožje in zaslišal sem nemški glas. Streslo me je. Štirje Nemci so skočili

iz jarka na cesto. Eden od njih je nameril puško vame. Takrat zakričim: »Stoj, stoj!« Pograbil puško in ustrelim v zrak. Nemci so se ozrli in zmedeni skočili spet v jarko. Izrabil sem ta trenutek in pobegnil. Vrnil sem se, da bi opozoril še ostale kurirje, vendar teh ni bilo več tam. Sam sem prvi prišel v Vitovlje. Kmalu za menoj so prišli še drugi, vsi preplašeni.

Prenočili smo na seniku. Prihodnje jutro smo se spet podali na pot. Srečno smo oddali sporočilo predsedniku gospodarske komisije.

NATAŠA DEVETAK
OŠ Drago Bajc
Vipava

Tovariš Tito je tudi na Galebu
zgodaj vstajal

Pogovor s kapetanom fregate Egonom Gorjanom

Bili ste mnogo let oficir na Galebu. Ali je kdaj potoval z vami tovariš Tito?

Da. Eno in drugo je res. Sedem let sem delal na Galebu, tovariš Tito pa je večkrat potoval z nami. Temu smo mi rekli posebna naloga. Ko smo zvedeli zanj, smo bili vznemirjeni zaradi priprav in od pričakovanja. Med vsakim Titovim potovanjem z Galebom se je vsa posadka še bolj trudila, da bi bilo vse v najlepšem redu, saj smo opravljali veliko in odgovorno dolžnost. Tito je z nami potoval v tuje države, tako v Alžir, pa dvakrat v Egipt.

Ko je Tovariš Tito potoval z vami, ste se gotovo večkrat srečali z njim.

Seveda. Srečevali smo se z njim ves čas. Galeb je vojaška šolska ladja, kjer se usposablja naša bodoča mornariški častniki. Tako je bila ladijska posadka večkrat v novem sestavu. Vsak bi rad imel za spomin fotografijo z maršalom na Galebu. To željo je poveljnik ladje posredoval tovarišu Titu. Bila je

uresničena. Sicer pa je tovariš Tito tudi na teh potovanjih ves čas opravljal državniške dolžnosti.

Tovariš Tito je tudi na Galebu zgodaj vstajal, zato nas je večkrat iznenadil. Recimo: palubo je bilo treba vzdrževati v najboljšem stanju, in sicer takrat, ko gostje niso bili na njej – torej ponoči. Očistiti je bilo treba roso ali vodo, položiti kovinske dele in urediti cvetje. Z delom smo začeli že kmalu po drugi uri, da bi bilo ob petih ali še prej vse nared. Toda maršal nas je večkrat presenetil. Mi smo hoteli še to in ono postoriti, on pa je že razgrinjal zaveso, ko ga mi še nismo pričakovali.

Kolikokrat je tovariš Tito potoval z vami?

Sedem ali osemkrat. To so bile za posadko odgovorne in častne naloge. Ponosen sem, da sem bil častnik na Galebu takrat, ko je živel Tito.

DOLORES FUNČIČ
OŠ Janka Premrla – Vojka, Koper

Če bi drevo govorilo

Sprehajam se po gozdu. Skozi veje predirajo svetlobni prameni. Povsod naokoli vse bujno brsti, po gozdnih tleh in vejah skačejo ptički in iščejo prostor, kjer bi si lahko naredili udobno gnezdo. Ptičje petje se sliši povsod po gozdu ter kali mir in tišino.

Ustavim se na poseki, kjer so drvarji posekali veliko, mogočno drevo. Žal mi je drevesa, ki je še včeraj stalo kot spomenik času, v katerem se je drevo razvijalo in raslo. Približam se štoru, v kateri priča in bo pričalo, da je tu nekdanje drevo, staro sto ali še več let. Začnem šteti kolobarje na štoru, a me hitro mine, ko vidim, koliko let je to drevo raslo, da je lahko doseglo tako velikost in lepoto. Generacije so umrle, a drevo je ostalo. Bilo je priča prve in druge svetovne vojne.

Kaj vse bi lahko zvedeli, če bi drevo znalo govoriti. Mogoče pa so prav pri tem drevesu ustrelili talca ali pa so v tem gozdu prenočevali ali se skrivali partizani. Drevo je kljubovalo deževju in snegu, sončni pripeki, a vedno ni moglo ostati trdno in ga je začel razjedati zob časa. Zato so ga morali drvarji posekati, da bi napravili prostor in svetlobo za druga, mlajša drevesa, ki bodo čez sto let prav tako mogočna in bodo pričala o času, v katerem so rasla.

Zdramim se iz premišljevanja in nadaljujem pot skozi gozd, v katerem pojo ptice in stojijo mogočna drevesa, a misli mi vedno uhajajo k posekanemu drevesu na poseki.

NATALIJA RAKIB 8. d

Razmišljanje ob spomeniku

Mnogo je spomenikov, mnogo je hudih in mučnih spominov na našo preteklost. Mnogo je bilo ljudi, ki so dali svoja življenja za lepšo prihodnost, v kateri njih ni, a ostal bo spomin nanje. Nikoli ne bomo pozabili žrtvovanja naših očetov, dedov in pradedov, ki so nam krojili lepši danes. V tem svetu ni prostora za egoiste, potuhnjence in slabiče, ne za ljudi, ki bi radi obogateli na račun drugih. Danes je pri nas lepo. Sonce sije in nam s svojim razkošnim sijajem ožarja svobodno poljane. Prav to sonce je pred desetletji sijalo na bojišča, kjer je umiralo tisoče ljudi – da, ljudi, ki so hrepeli po soncu – svobodi, in ki jim ni bilo žal svojega življenja, ker so želeli vsem ljudem na svetu ustvariti lepši jutri. Borca so morebiti doma čakali oče, mati, žena, otroci, ki bi hoteli očeta. Njemu ni bilo žal, da se je bojeval, mogoče tudi umrl, kajti zavedal se je, da bo potem drugim lepše.

Se danes se dogajajo te reči, še danes so po svetu vojne in še danes se ljudje po svetu

bojujejo, za svoj jezik, za svojo zemljo, za svojo državo, ki jo ljubijo, in za svoje ljudi. Tudi sedaj umirajo hrabri borci za pravičnost. In ne zaman! Mogoče bo prišel čas, ko bodo vsi ljudje enotni in srečni s tistim, kar imajo, ko ne bo vojn, ko ne bo pohlepa in maščevanja. Mogoče bo prišel čas, ko si bodo vsi narodi sveta podali roke in delili svoje imetje z drugimi, ko bo pravica premagala krivico. Tudi mi ne smemo molčati, kot da nas to ne zanima. Pomagati moramo, da bodo narodi našli pot do miru. Če bo potrebno, bomo tudi mi branili jezik in domovino. Brez oklevanja bomo prijeli za orožje, če bo kdo ogrožal nas, naš jezik, našo domovino. Mogoče bomo tudi mi nekoč junaki, kot so bili naši dedje, mogoče bodo tudi nas opevali v pesmih in nam postavljali spomenike, kot so jih našim zaslužnim prednikom.

DANICA BARBO
Osnovna šola Ivana Kovarčiča-
Efenke, Mirna peč

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

2

Narisal in priredil besedilo:

JELKO PETERNELJ

V Prago je prišel z dvojno nalogo. V Berlinu so dobro vedeli, da se velika večina Čehov upira nacionalsocialistični doktrini in da Hachov režim stoji na zelo šibkih nogah.

V deželi se je tudi širilo podtalno delovanje, ki ga je iz Londona usmerjala begunska vlada skupno s predsednikom Benešom. Po drugi strani pa je bil protektorat zelo pomemben za nemško vojno gospodarstvo.

Osem milijonov Čehov je imelo izvrstno industrijo in sposobne strokovnjake, medtem ko so na nemške tovarne padale zavezniške bombe in jim je primanjkovalo delovne sile. V takšnih okoliščinah naj bi Reinhard Heydrich zatrl odporiško gibanje in Čeha prisilil, da več prispevajo k nemškemu vojnemu naporu. Heydrich je prispel v Prago 27. septembra 1941. V pričrnanju, da bo uspel le, če bo Čeha prestrašil, je takoj po nastopu podpisal prve smrtno obsodbe.

Označil jih je za »vzgojne«. Na seznamu njegovih žrtev so bili izobraženci, politiki, rodoljubi iz odporiškega gibanja, delavci, ki so jih sumili sabotaze, kmetje, ki so bili zakasnil z obvezno oddajo živil. Njegova strahovlada se je z vsakim dnem stopnjevala in je po nekaj mesecih dosegla že grozljiv obseg. Po sedmih mesecih pa ga je doletela zaslužena kazen. V severni Škotski je delovala ustanova, ki se je imenovala šola za posebno urjenje.

Z njimi boš tovarišev ubitih njive preoral

Rahlo naguba čelo šestinpedesetletni Štefan Likovič. Pravici na ljubo: za naš, Mrzliški graben, so se pred vojno hudirjevo malo zanimali. Kmetje iz doline so prihajali s konji po les v svoje gozdove, oče je znal dobro piliti žage vseh vrst, malo zemlje smo imeli, pravega zaslužka pa ni bilo. Delo je bilo daleč: v preboldsko tovarno dve uri in prav toliko v rudarsko Zabukovico. Ko pa je prišla vojna, smo Likoviči doživeli veliko hudega: mati, brat Jože in sestra Milka so končali v Auschwitzu, Franca so ustrelili v Starem piskru, Lojze je padel nekje na Dolenjskem, kot partizan je padel tudi mož sestre Angele. Šest žrtev je dala skromna delavska družina!

Potem se skoraj razjezi:

– Zdaj, ko se počasi spravljam v pokoj, so mi mnogi dejali: Štefan zaboga, kaj ti nimaš dvojnega štetja?

Koliko vrat sem moral odpreti! Premlad si bil, so mi govorili pisarniški škrici. Za vraga, saj sem vendar petindvajsetletnik! Za sabo imam več kot tri leta taborišč. In so nekateri modrijani besedičili: bila so taborišča za otroke, tam ni bilo tako hudo. Jaz pa rečem: moja dobra volja, moj klen temperament, moja Likovičeva žilavost, trma in upornost – vse to mi je dajalo dovolj moči, da sem previharil te taboriščne viharje. Komaj komaj sem dobil prave papirje v roke...

Ko se umiri, misel na vojno ga vedno iztiri, začne s pripovedjo:

– Začelo se je takole: Starejši brat Francelj je delal v tekstilni tovarni Prebold. Tam je srečal nove ljudi, med njimi je imel Toneta Pečnika najrajši. Bila sta kot brata in Tone je vse pogostejše zahajal v našo hišo. Samo brat Francelj je vedel, da je Tone sekretar KP za celjsko okrožje. Vsi bi radi vedeli, kdo da je ta človek, Francelj pa nas je pomiril z eno samo besedo: poštenjak!

Potem kot strela z jasnega: vojna!

Starejši ljudje so vedeli povedati, da v Avstriji življenje ni bilo slabo, tudi Slovencem so dali kar precej svobodin. In prve vojne so se spominjali: fantje so odhajali na fronto, živež so pobirali, druge sile pa vojska po vaseh ni delala. Čudno, za nas so bili drugačni občutki. Besede: vojna, Nemci, Hitler, policija, gestapo – smo izgovarjali s pritajenim strahom. Ravno toliko sem odrasel, da sem se zaposlil v Preboldu pri gradbenem podjetju. Dve uri tja, dve uri nazaj in vmes precej gozdne poti.

Tone Pečnik je bil zdaj skoraj dnevni gost. Zvedeli smo, da se skriva pred Nemci. Oče in mati sta o vsem tem malo globlje premišljala. Sestra Geli je tu in tam morala na pot, kakšni so bili njeni

opravili, sta vedela samo Francelj in Tone. Nato se je Tone poslovil. Vsem je stisnil roko, vsem je dejal: »Bodite trdni. V slogi je moč. Zmaga bo naša!«

Francelj je hodil na delo, kakor da se ni nič zgodilo...

Nekega jutra pa je bila pred tovarniškimi vrati policija. Vsak je moral povedati osebno ime, tudi brat France.

– Likovič Franc? Ha, ha! Na kamion!

Sestra Geli je hodila prosit vplivne nemčurje, prošnja ni bila uslišana. Na dvorišču Starega piskra so odjeknili strelji; padel je prvi član družine.

Nedelja. Lepo jutro. Jaz sem ostal v postelji, oče in mati sta šla k maši. Nista prišla daleč. V vasi Matke so ju prestregli žandarji. Likovič? so spraševali. Oče je znal dobro nemško in bi rad žandarjem povedal, da gresta k maši. Oni pa: nazaj! Le kako jima je bilo pri srcu? Oče stopi v kamro in reče: »Štefan, vstani, z njimi moramo«. V spodnjicah stopim na prag in gledam ljudi v uniformah, slišim nemško govorico. Nek policist je udaril po ročaju brzostrelke in bevsknil vame: Anzien, los, los!

Mati je v joku begala po hiši, oče je momljajal predse: Pa so prišli ti prekleti hudiči... Jaz pa se s praga nisem mogel premakniti.

– Schnell, schnell! je kriknul policist Schutz, ki je opazil moje obotavljanje. V rokah je držal družinski list in kar naprej spraševal: Ste vsi doma? Los, los!

Milka, bratova žena, ki se je komaj poročila, mlađa in polna življenja, pod srcem je nosila še ne rojenega Likoviča, je blede in prestrašena stala v kotu in tiho ihtela. Potem je stisnila roke in jih privila na srce.

– Francelj, moj Francelj! je kriknila.

Pravkar se je vrnil brat Jože z dela. Bil je rudar v rudniku Zabukovica. Stopal je navkreber proti hiši in rahlo živizgal, s trate je zaklical: Hej, domači, kaj se dogaja?

Ko bi vedel? Že nekaj tednov se je bil spravljal v hosto, zdaj je tudi on v njihovih rokah. Z Jožetom sva žandarja skoraj na kolenih prosila, da sva smela h Gačnarju, k našemu sosеду po slovo, ki je bilo žalostno da le kaj. Prosila sva jih, naj popazijo na našo domačijo, policisti, ki naju je spremljal, pa je kar naprej priganjal: hitro, hitro.

Jože je moral še na stranišče. Pred vrati je stal policist, ki je znal slovensko. In govoril: To ste neumni ljudje, sami si kopljete grob. Ti pa bi rad pobegnil, kaj? je zarenčal v straniščna vrata.

Za hip smo postali pred hišo in nemo zrli v domačijo: oče, mati, noseča bratova žena Milka, brat Jože in jaz. Okoli nas pa policisti in žandarji. Oboroženi do

zob, niso kazali zlovolje, celo šalili so se med seboj. Očitno niso čutili našega gorja, zanje smo bili kot za mesarja klavnarja živina.

Procesija se je pomaknila proti dolini. Oče si je na vso moč prizadeval, da je dohitel policista, ovirala ga je hroma noga, in ga kar naprej po nemško spraševal: Gospod, kam gremo? On pa smeje čez ramo: Gospod, samo na kratko zaslišanje, takoj se vrnete...

Zgoraj na jasnem nebu avgustovsko sonce, levo in desno strm in skalnat svet, kamnit kolovoz in ob njem kot kristal čist potok Kolja. Malo ljudi iz doline je prihajalo v ta svet, mi pa smo ga tako srčno ljubili. Kam gremo? Nihče izmed Likovičev ne ve odgovora. Kako je Kajuh zapel?

Govore, da bo še bolj hudo, da bodo si klicali iz gore v goro:

»Človek, človek, si ostal?

Rad bi ti roko podal!«

Pa ne bo nikogar, da bi se odzval!...

Tone Pečnik, fotografiran 1940. leta. Tik pred vojno in prve vojne mesece je bil sekretar OK za Savinjsko dolino

Nemočni smo se znašli v taboriščih. Preveč sem bil uporen, sredi dvorišča sem zapel slovensko pesem, zato sem dobil zaušnice. Spominjam se, kako smo imeli nekakšne vojaške vaje. Basta nas je podil po neskončnih lužah, bili smo v blatu od glave do peta. Mimo je prišla skupina ljudi, prepoznali so po

govorici, da smo Slovenci. Vrgli so med nas hleb kruha. Basta je to videl, pograbil kruh, ga vrgel v mlako in pomendral.

– Prasec vseh prascev! je zakričal nekdo iz sredine.

– Kaj, kaj? je izbuljil oči in segel po pištoli.

Nekega dne je komandant taborišča vprašal, če zna kdo čevljariti. Javil sem se in čez dan sem hodil k privatnemu mojstru zunaj taborišča. Ni bil slab človek, nihče v hiši ni bil hudoben, z mano so lepo ravnali; še danes smo prijatelji.

Zvedeli smo, da je bil večji pobeg Slovencev iz taborišča Auschwitz. Pomislil sem na brata Jožeta. Potem sem zvedel za očeta. Kot invalida in ker je znal res dobro nemško, so ga dali v milejše taborišče. Celo do medsebojnega dopisovanja je prišlo; vendar sva najino sorodstvo skrbno prikrivala.

To smo zvedeli kasneje. Mati in snaha Milka sta bili skupaj. Milka se je zmeraj tiščala k materi, skupaj sta hodili na delo. Vse pogostejše je spraševala: Mati, kaj bo z mojim otrokom? Pa je prišla tista usodna noč, ko je Milko zgrabilo... Oh, ti strašni porodni krči. Zjutraj je prišla »blokarica« in kričala: Vrzite to nesnago za plot! Tako so storili. Kmalu za njima je končala še mati. Francelj v Starem piskru, Jože, mati, snaha in najmlajši Likovič v krematoriju... In kje je brat Lojze? Edini, ki je ostal v Savinjski dolini. Pridružil se je borcem za svobodo, odšel z brigado na Dolenjsko in v boju padel... Šesta žrtev. Kot partizan je padel tudi mož sestre Geli. Dodobra so zdesetkali rod Likovičev iz Mrzliškega grabna.

Tri leta so minila in sam sem se vračal proti domu; pozneje je prišel tudi oče. Počasi sem stopal po prašni cesti in sonce je spet tako prijazno sijalo, globoko v meni pa je skelela bolečina, pekla je in žgala, zjokal bi se, toda glava ni hotela kloniti. Ne! je govorilo v meni. Ne in še enkrat – ne!

Najprej sem se ustavil pri sestri Ani. Same zastrašujoče in žalostne novice. Na pragu domače hiše me je sprejela sestra Geli. Pove mi, da je tudi njen mož končal v gozdovih. Sedma žrtev. O moj bog!... Spomnil sem se besed Toneta Pečnika: Bodite trdni. V slogi je moč. Zmaga bo naša! Zaradi izdajstva je tudi ta junak žalostno končal na Bregu pri Polzeli. Tako je bilo tovariši...

Kajuh: Prav zato, tovariš, boš ostal, in z gora pošiljal boš pozdrav! Klical boš ljudem, mrtvim boš roko podal, živim pa se boš odzval! Z njimi boš tovarišev ubitih njive preoral!

Drago Kumer